

ผลกระทบเชิงสังคมของ
โครงการบ้านมั่นคง
ฉบับเทคนิค

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ผลกระทบเชิงสังคมของ โครงการบ้านมั่นคง

ฉบับเทคนิค

คำนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีภารกิจสำคัญประการหนึ่งในการประเมินผลการพัฒนาประเทศทั้งในภาพรวม ในมิติต่าง ๆ รวมทั้งนโยบายที่สำคัญ มุ่งเน้นการประเมินผลในระดับผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) โดยการประเมินผลกระทบของการพัฒนาประเทศ มีความสำคัญในการสะท้อนผลที่เกิดจากการดำเนินนโยบายการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อประชาชนและสังคม

ดังนั้น สำนักงานฯ จึงได้ดำเนินโครงการพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลกระทบของนโยบายการพัฒนา โดยประยุกต์ใช้เครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment: SROI) โดยมีโครงการบ้านมั่นคงที่ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นเป็นกรณีศึกษา ซึ่งสำนักงานฯ ขอขอบคุณ พอช. หน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงในพื้นที่อำเภอชุมแพ อำเภอเมืองขอนแก่น และอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการให้ข้อมูลการดำเนินโครงการ รวมทั้งเข้าร่วมกระบวนการประเมินผลกระทบอย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้ ขอขอบคุณ ผศ.ดร.เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้คำปรึกษาด้านการประเมินผลตอบแทนทางสังคมตลอดการศึกษา

สุดท้ายนี้ สำนักงานฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานผลการศึกษการพัฒนาเครื่องมือประเมินผลกระทบด้วยการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ฉบับนี้ จะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจ และเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ส่วนที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

มีนาคม 2568

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร

8

การประเมินผลกระทบการพัฒนา

ด้วยเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม
(Social Return On Investment: SROI)

กรณีศึกษา โครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

1. บทนำ	18
2. แนวคิดการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI)	24
3. วิธีการศึกษา	30
4. ผลการศึกษา	46
4.1 ผลตอบแทนการลงทุนในโครงการบ้านมั่นคง	46
4.2 การมีส่วนร่วมของแต่ละภาคส่วนที่สำคัญในชุมชน	47
4.3 คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	57
5. สรุปผลการศึกษา	66

บรรณานุกรม

70

ภาคผนวก

72

ก. เครื่องมือเก็บข้อมูล	73
ข. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ ผู้นำชุมชน	79
ค. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ สหกรณ์ชุมชน	88
ง. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ ผู้ดูแลชุมชน (อสม. อบพร. และตำรวจ)	97
จ. ผลการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชน	106

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพ 1	กระบวนการสำคัญของการศึกษา SROI	27
.....		
แผนภาพ 2	กลไกการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง	31
.....		
แผนภาพ 3	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการบ้านมั่นคง	34
.....		
แผนภาพ 4	เส้นทางผลกระทบของโครงการบ้านมั่นคง	36
.....		
แผนภาพ 5	กระบวนการประมวลและวิเคราะห์ผลข้อมูล	41
.....		
แผนภาพ 6	การมีส่วนร่วมของภาคส่วนในชุมชนที่ส่งผล ต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน	47
.....		
แผนภาพ 7	ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงิน ก่อน-หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง	58
.....		
แผนภาพ 8	ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงิน ก่อน-หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคงในแต่ละอำเภอ	63

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1	ตัวอย่างตัวชี้วัด และหลักการแปลงมูลค่าเงิน ของผลผลิตและผลลัพธ์โครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น	37
.....		
ตาราง 2	สรุปรายละเอียดแบบสอบถามสำหรับการเก็บข้อมูล โครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น	38
.....		
ตาราง 3	ประเด็นสัมภาษณ์สำหรับการเก็บข้อมูล โครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น	39
.....		
ตาราง 4	จำนวนแบบสอบถามที่สมบูรณ์ที่ได้รับคืนมา แยกตามกลุ่มตัวอย่างและอำเภอที่สำรวจ	40
.....		
ตาราง 5	ภูมิหลัง บริบท และบทบาท ของผู้นำชุมชนในแต่ละอำเภอ	48
.....		
ตาราง 6	เปรียบเทียบบทบาทและการบริหารงาน ของสหกรณ์ชุมชนของ 3 อำเภอ	51
.....		
ตาราง 7	เปรียบเทียบบทบาทของผู้ดูแลชุมชนของ 3 อำเภอ	55
.....		
ตาราง 8	ค่าเฉลี่ยระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง ของคนในชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ	58
.....		
ตาราง 9	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม แยกรายอำเภอ	59
.....		
ตาราง 10	สรุปการเปลี่ยนแปลงสำคัญในชีวิต ของคนในชุมชนแยกตามแต่ละอำเภอ	60

ตาราง พ1	จำนวนสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ของ โครงการบ้านมั่นคงในอำเภอชุมแพ	90
.....		
ตาราง พ2	ปัญหาและวิธีการแก้ไขในชุมชน บ้านมั่นคงของอำเภอชุมแพ	100
.....		
ตาราง พ3	ปัญหาและวิธีการแก้ไขในชุมชน 95 ก้าวหน้านคร อำเภอเมืองแก่นนคร	102
.....		
ตาราง พ4	ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง ในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนบ้านมั่นคง อำเภอชุมแพ	108
.....		
ตาราง พ5	ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง ในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนบ้านมั่นคง อำเภอเมืองขอนแก่น	110
.....		
ตาราง พ6	ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง ในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนบ้านมั่นคง อำเภอเมืองบ้านไผ่	112

บทสรุป ผู้บริหาร

การประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) ของการพัฒนาประเทศ มีความสำคัญในการสะท้อนผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศ ในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อประชาชนและสังคม อย่างไรก็ตาม วิธีการประเมินผลกระทบ มีความซับซ้อนและยากในการประเมินให้ครอบคลุมหลายมิติที่มีความเกี่ยวพัน เชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประเมินผลกระทบเชิงสังคม ซึ่งวัดเป็นมูลค่า ทางเศรษฐกิจได้ยาก จึงทำให้การประเมินผลกระทบการพัฒนาเชิงสังคมไม่แพร่หลายนัก

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและเสนอแนะนโยบายต่าง ๆ ต่อรัฐบาล ซึ่งได้มีการประเมินผลการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ และนโยบายสาธารณะต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาประเทศด้วย เพื่อจะได้ทราบถึงการบรรลุเป้าหมายสุดท้าย (Ultimate Goal) ของการพัฒนาประเทศ โดยผลการประเมินผลกระทบจากการพัฒนา จะเป็นข้อมูลสำหรับผู้กำหนดนโยบายเพื่อตัดสินใจกำหนดหรือดำเนินนโยบายในระยะต่อไป

ในปีงบประมาณ 2567 สศช. ได้ดำเนินการประเมินผลกระทบของโครงการเชิงสังคมที่สำคัญของรัฐบาล โดยประยุกต์ใช้เครื่องมือ**การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment: SROI)** ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินนโยบายหรือโครงการ โดยแปลงผลตอบแทนรวมของโครงการในมิติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ให้เป็นมูลค่าทางการเงิน และคิดเทียบกับมูลค่าการลงทุน 1 หน่วยเงินที่ลงทุน ซึ่งจะทำให้ผู้กำหนดนโยบายเห็นภาพรวมของผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการได้อย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน ครอบคลุมทั้งมิติที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และสามารถนำข้อมูลไปประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคตได้ต่อไป

ในการประเมินผลกระทบด้วยเครื่องมือ SROI นี้ สศช. ได้เลือก **“โครงการบ้านมั่นคง”** เป็นกรณีศึกษา โดยดำเนินการร่วมกับ**สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)** เนื่องจากเป็นโครงการสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการมีที่อยู่อาศัยของประชาชนที่มีรายได้น้อย และเลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการมายาวนาน มีกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย สามารถวัดผลกระทบได้อย่างรอบด้าน โดยได้กำหนดกรอบการวิเคราะห์ด้วยการประยุกต์ใช้หลักการทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Effect) ของปัจจัย (Input) ผ่านกระบวนการ (Process) และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) โดยพิจารณาบริบทที่เกี่ยวข้องในแต่ละช่วงของการดำเนินการด้วย ซึ่งจะใช้วิธีการตั้งคำถามว่า **“ถ้าเกิดสิ่งนี้ขึ้นแล้วจะทำให้เกิดสิ่งใด (If..., then...)”** สำหรับโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลตามหลักทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

“ถ้ามีการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ให้ผู้มีรายได้น้อยในชุมชน

ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพการบริหารชุมชนโดยคนในชุมชน

แล้วจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต

และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง”

จากนั้นได้ดำเนินการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ เพื่อนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม ตามหลักการของ SROI รวมถึงวิเคราะห์ประเด็นเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายเหตุ-ปัจจัยที่ทำให้เกิดผลกระทบนั้น เช่น การใช้ชีวิตในชุมชนบ้านมั่นคง บทบาทของผู้นำชุมชน การบริหารงานของสหกรณ์ชุมชน เป็นต้น โดยการเก็บข้อมูลดำเนินการช่วงปลายเดือน มิถุนายน-กรกฎาคม 2567 ใน 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอชุมแพ และอำเภอบ้านไผ่ โดยสอบถามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่ คนในชุมชน (290 คน) ผู้นำชุมชน (27 คน) และตัวแทนสหกรณ์ชุมชน (10 แห่ง) และนำข้อมูลมาประมวลผลและวิเคราะห์ผลกระทบตามทฤษฎีและหลักการ SROI โดยมีผลการศึกษาที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. ผลตอบแทนการลงทุนในโครงการบ้านมั่นคง จากการคำนวณมูลค่าผลตอบแทนรวมต่อมูลค่าการลงทุน หรือค่า SROI ของโครงการบ้านมั่นคงที่เป็นกรณีศึกษา ในเบื้องต้น พบว่า ค่าเฉลี่ย SROI ของ 3 อำเภอ ของจังหวัดขอนแก่น ในภาพรวม มีค่าเป็นบวกและมากกว่า 1 หมายความว่า การลงทุนในบ้านมั่นคง 1 บาท ทำให้ได้ผลตอบแทนกลับคืนมามากกว่าที่ได้ลงทุนไป

2. สาเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลให้ผลตอบแทนการลงทุนที่มีค่าสูง ซึ่งวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์และสอบถามกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้บริหารสหกรณ์ กลุ่มผู้ดูแลชุมชน และกลุ่มคนในชุมชน พบประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 ปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ **การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง** เป็นแกนหลักในการผลักดันการจัดตั้งชุมชน และขับเคลื่อนการทำงานของชุมชน ทั้งการบริหารจัดการชุมชน ประสานงานหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดหาระบบสาธารณูปโภค และบริการขั้นพื้นฐานให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ ยังให้คำปรึกษาและช่วยแก้ปัญหาในชุมชน สนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมวางแผนในการพัฒนาชุมชน รวมถึงเตรียมความพร้อมและพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ เพื่อให้ชุมชนมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

2.2 **สหกรณ์ชุมชนบ้านมั่นคงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาของชุมชน** โดยก่อตั้งจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชน และบริหารโดยคนในชุมชน จึงเข้าใจปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งช่วยให้สามารถช่วยเหลือสมาชิกและบริหารจัดการสหกรณ์ให้สอดคล้องกันได้ ส่งผลให้ได้รับความเชื่อใจ และเป็นที่พึ่งให้คนในชุมชน

2.3 **สหกรณ์มีการบริหารจัดการดี** มีสภาพคล่อง ปรับปรุงกฎระเบียบ สหกรณ์ให้เป็นปัจจุบัน และติดตามสถานการณ์ของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ โดยมีการพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่สหกรณ์อย่างต่อเนื่อง รับฟังความเห็นและปัญหาจากสมาชิก โดยมีการจัดทำแบบสำรวจความต้องการของสมาชิก เพื่อใช้วางแผน ต่อยอด ปรับปรุง และพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ สหกรณ์มีแผนงานและแผนการลงทุนที่ชัดเจน ทั้งการสร้างรายได้ พัฒนาทักษะ เพื่อส่งเสริมอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตให้แก่คนในชุมชน รวมถึงมีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็ง เพื่อเตรียมพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต โดยให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมอื่น ๆ และแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน เครือข่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ

2.4 บ้านมั่นคงมีการ**ส่งเสริมสวัสดิการ สุขอนามัย และความปลอดภัยของคนในชุมชน** โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ช่วยดูแลคนในชุมชนด้านส่งเสริมสุขภาพของคนทุกช่วงวัย เช่น การเยี่ยมบ้านและให้คำแนะนำผู้สูงอายุ การดูแลผู้ตั้งครรภ์และคุณแม่วัยใส รวมถึงเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรค เช่น การป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยการทำลายลูกน้ำยุงลาย อีกทั้งยังช่วยเหลือด้านการดูแลกลุ่มคนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ อาทิ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ซึ่งสามารถช่วยอำนวยความสะดวกและลดค่าใช้จ่ายให้กับคนในชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ช่วยดูแลและรักษาความปลอดภัยในชุมชน เช่น การป้องกันอาชญากรรม ยาเสพติด ไฟไหม้ น้ำท่วม พายุ รวมถึงภัยที่เกิดจากคน โดยมีการทำงานร่วมกับตำรวจ มีสายตรวจลาดตระเวนคอยดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดในชุมชน

2.5 **คนในชุมชนเห็นคุณค่าของบ้านมั่นคง ที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในหลายมิติ** ทั้งด้านความสุข ความสัมพันธ์ในครอบครัว สุขภาพจิตของคนในครอบครัว ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อมในชุมชน และความภูมิใจในชุมชน และที่สำคัญคือ ทำให้ครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม โดยช่วงก่อนมาอยู่บ้านมั่นคง มีจำนวนครอบครัวที่สมาชิกช่วยกันออมเงินเพียงร้อยละ 38.28 ของผู้ตอบแบบสอบถาม จากนั้น เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.90 ในช่วงหลังจากย้ายมาอาศัยอยู่ที่บ้านมั่นคง นอกจากนี้ ยังช่วยให้คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยลดลง โดยร้อยละ 58.62 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการผ่อนบ้านมั่นคงถูกกว่าค่าเช่าบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้

2.6 **บ้านมั่นคงช่วยสนับสนุนการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของคน** ในชุมชนด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพเสริม เช่น รับจ้างทั่วไปและค้าขาย ซึ่งร้อยละ 92.20 ของผู้ที่มีอาชีพเสริม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนสนับสนุนการทำอาชีพเสริมเนื่องจากคนในชุมชนคือลูกค้า ทำเลบ้านมั่นคงใกล้ลูกค้ามากกว่าที่เดิม และสามารถใช้อำนาจเป็นสถานที่ประกอบอาชีพเสริมได้

จากผลการประเมิน SROI แสดงให้เห็นว่า โครงการบ้านมั่นคงมีความคุ้มค่าต่องบประมาณของรัฐที่ลงทุนไป ทั้งในชุมชนที่เริ่มดำเนินการไม่นาน (อำเภอบ้านไผ่) และชุมชนที่ดำเนินโครงการมานานกว่า 10 ปี (อำเภอชุมแพ และอำเภอเมือง) นอกจากนี้ ผลการสอบถามและสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ยัง**สอดคล้องกับกรอบความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลที่กำหนดตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อผู้มีรายได้น้อยในชุมชนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (ด้วยการมีบ้านมั่นคง)**

ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพการบริหารชุมชนโดยคนในชุมชน (ผ่านกลไก สหกรณ์และผู้นำชุมชน) จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระดับครอบครัวและชุมชน การเพิ่มขึ้นของรายได้และการออม และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง รวมถึงมีการพัฒนา ผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสานต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

3. **ข้อจำกัดของการศึกษาและข้อเสนอแนะ** แม้ว่าผลการประเมินค่า ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของโครงการบ้านมั่นคงทั้ง 3 แห่ง ที่ได้ทำการศึกษา ในครั้งนี้มีค่าในทางบวกที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม **การอ้างอิงข้อมูลผลการประเมิน ดังกล่าวควรกระทำด้วยความระมัดระวัง** เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ยังมี **ข้อจำกัดหลายประการ** ซึ่งส่งผลให้ค่า SROI ที่คำนวณได้ไม่สะท้อนผลที่แท้จริง อย่างสมบูรณ์ โดยข้อจำกัดของการศึกษามีดังนี้

1) การศึกษานี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้าง เครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม โดยมีระยะเวลาจำกัด (ประมาณ 3 เดือน ตั้งแต่ช่วงปลายเดือนมิถุนายน-กันยายน 2567) ทำให้จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาจากกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนน้อย แม้ว่าจะอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ใน ทางสถิติ แต่อาจยังไม่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากรทั้งหมด อีกทั้งยัง ไม่มีการเก็บข้อมูลผลลัพธ์แทรกแซง เช่น ผลที่อาจเกิดจากโครงการอื่นในพื้นที่ เดียวกัน ซึ่งอาจมีผลทำให้ค่าผลตอบแทนโดยรวม ไม่สะท้อนผลกระทบของโครงการ ได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ดังนั้น หากมีการศึกษาผลตอบแทนทางสังคม ของโครงการบ้านมั่นคงในอนาคต ควรเพิ่มจำนวนตัวอย่างที่จัดเก็บให้มากขึ้น รวมถึงทำการจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลลัพธ์แทรกแซง เพื่อนำมาแยกออกจาก ผลกระทบที่เกิดจากโครงการที่ประเมินด้วย

2) วิธีการเก็บข้อมูลจากคนในชุมชนทำโดยการให้คนในชุมชนกรอกแบบ สอบถามด้วยตนเอง ผู้กรอกข้อมูลจึงอาจมีอคติ (Bias) ในการตอบ โดยอาจตอบ ตามความคาดหวังของสังคม หรืออาจเข้าใจคำถามคลาดเคลื่อน ส่งผลให้ค่าคะแนน ที่ประเมินได้สูงเกินความเป็นจริง การศึกษาในอนาคตจึงควรใช้วิธีการเก็บข้อมูล ประเภทอื่นร่วมด้วย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการใช้แบบสอบถาม หรือการจัดให้มีผู้ถามข้อมูลคนในชุมชนตามแบบสอบถามเป็นรายบุคคล เพื่อให้ได้ ข้อมูลตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด เป็นต้น

3) กรณีของชุมชนบ้านมั่นคงของอำเภอบ้านไผ่ เพิ่งเริ่มดำเนินการไม่นาน และบ้านส่วนใหญ่ยังอยู่ระหว่างการก่อสร้าง คนในชุมชนที่ย้ายเข้ามาอยู่จึงยังมีจำนวนน้อย ทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้ค่อนข้างน้อย และยังไม่สามารถเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรได้ทั้งหมด ดังนั้น จึงควรมีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของชุมชนบ้านมั่นคงของอำเภอบ้านไผ่อีกครั้ง ในช่วงที่มีผู้อาศัยในชุมชนครบตามจำนวนแล้ว

การประเมินผลกระทบการพัฒนา ด้วยเครื่องมือการประเมินผลตอบแทน ทางสังคม (Social Return On Investment: SROI) กรณีศึกษา โครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

1

ບຸກຄົນ

1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผลของการศึกษา

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเสนอแนะนโยบายต่าง ๆ ต่อรัฐบาล รวมทั้งมีภารกิจในการประสานขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ และติดตามประเมินผลการพัฒนาและนโยบายสาธารณะต่าง ๆ เป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ การประเมินผลการพัฒนา สศช. มุ่งประเมินผลในระดับผลลัพธ์ (Outcome) และระดับผลกระทบ (Impact) ของการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ เพื่อให้ทราบถึงการบรรลุเป้าหมายสุดท้าย (Ultimate Goal) ของการพัฒนาประเทศ และเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้กำหนดนโยบายเพื่อตัดสินใจกำหนดหรือดำเนินนโยบายในระยะต่อไป

สำหรับการประเมินผลการพัฒนาในระดับผลกระทบนั้น มีวิธีการประเมินที่ซับซ้อนและยากในการกำหนดกรอบและเทคนิคการประเมินที่มีความครอบคลุมหลายมิติที่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประเมินผลกระทบเชิงสังคม ซึ่งวัดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ยาก จึงทำให้การประเมินผลกระทบการพัฒนาเชิงสังคมไม่แพร่หลายนัก อย่างไรก็ตาม การประเมินผลกระทบการพัฒนาด้านสังคมเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญ เพื่อให้ได้ทราบผลของการพัฒนาประเทศในภาพรวมที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ให้มากที่สุด

ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2567 สศช. จึงได้ริเริ่มดำเนินการประเมินผลกระทบของโครงการเชิงสังคมที่สำคัญของรัฐบาล โดยประยุกต์ใช้เครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment: SROI) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินนโยบายหรือโครงการ โดยแปลงผลตอบแทนรวมของโครงการในมิติต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ให้เป็นมูลค่าทางการเงิน และคิดเทียบกับมูลค่าการลงทุน 1 หน่วยเงินที่ลงทุน ซึ่งจะทำให้ผู้กำหนดนโยบายเห็นภาพรวมของผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการได้อย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน ครอบคลุมทั้งมิติที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และสามารถนำข้อมูลไปประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคตได้ต่อไป

ในการประเมินผลกระทบด้วยเครื่องมือ SROI นี้ สศช. ได้เลือก “โครงการบ้านมั่นคง” ที่เป็นโครงการสำคัญที่ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านที่อยู่อาศัยของประชาชนที่มีรายได้น้อยเป็นกรณีศึกษา โดยดำเนินการร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และได้เลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้ดำเนินโครงการมายาวนาน มีกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย สามารถวัดผลกระทบได้อย่างรอบด้าน

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1) เพื่อพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return On Investment: SROI) ของการพัฒนาเชิงสังคมที่เหมาะสมกับบริบทการพัฒนาของไทย โดยมีโครงการบ้านมั่นคงเป็นกรณีศึกษา
- 2) เพื่อประเมินผลกระทบของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น ด้วยเครื่องมือที่พัฒนาขึ้น พร้อมทั้งทำความเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงลึก
- 3) เพื่อสร้างเครือข่ายการประเมินผลกระทบการพัฒนา กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เผยแพร่ และถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและผลการประเมินผลกระทบที่พัฒนาขึ้น

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) มีตัวอย่างเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของโครงการ/นโยบายพัฒนาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับโครงการที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้
- 2) ได้ผลการประเมินผลกระทบ ทั้งในเชิงตัวเลขที่แสดงถึงผลตอบแทนที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ และการอธิบายผลกระทบที่เกิดขึ้นในเชิงลึก อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคต
- 3) มีเครือข่ายหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลกระทบ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรอิสระ ภาคการศึกษา และภาคประชาสังคม

4) องค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือการประเมินผลกระทบที่พัฒนาขึ้นได้รับการเผยแพร่ในวงกว้าง และถ่ายทอดให้เจ้าหน้าที่ สศช. เจ้าหน้าที่ พอช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการกิจที่เกี่ยวข้อง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้ ครอบคลุมกรณีศึกษาบ้านมั่นคงใน 3 อำเภอ ของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมทุกโครงการบ้านมั่นคงในจังหวัดขอนแก่น ดังนั้น ผลการศึกษาจึงสะท้อนผลกระทบของโครงการบ้านมั่นคงเฉพาะ 3 ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาเท่านั้น ซึ่งชุมชนบ้านมั่นคง 3 ชุมชน ใน 3 อำเภอ ประกอบด้วย

- (1) อำเภอชุมแพ ประกอบด้วย 13 ชุมชน ได้แก่
 - วิมานดิน
 - บ้านมั่นคงแจ้งสว่างพัฒนา
 - บ้านร่มเย็น
 - กุดชุมแพพรานราษฎร์พัฒนา
 - สว่างแสงศรี
 - บ้านมั่นคงชุมชนโนนแหลมทอง
 - บ้านคือชีวิต
 - บ้านมั่นคงหนองคะเน
 - บ้านมั่นคงอยู่เจริญ
 - บ้านมั่นคงสวนไผ่
 - หนองตาไก่ 2
 - บ้านมั่นคงพัฒนา
 - บ้านโนนโพธิ์ทอง
- (2) อำเภอเมือง ประกอบด้วย 1 ชุมชน ได้แก่
 - ชุมชน 95 ก้าวหน้านคร
- (3) อำเภอบ้านไผ่ ประกอบด้วย 1 ชุมชน ได้แก่
 - บ้านมั่นคงสหกรณ์เคหสถาน 4 ชุมชนเมืองไผ่ จำกัด (หมู่บ้านโพตุล)

1.5 ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษานี้ดำเนินการในช่วงเวลารวม 3 เดือน ตั้งแต่ปลายเดือนมิถุนายน 2567 ถึงกันยายน 2567 แบ่งระยะเวลาดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

- การเก็บข้อมูล : ปลายเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2567
- วิเคราะห์ข้อมูล : สิงหาคม 2567
- จัดทำรายงานและเผยแพร่ : กันยายน 2567

2

แนวคิดการประเมิน

ผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

2

แนวคิดการประเมิน ผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) เป็นเครื่องมือสำหรับการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) ที่เกิดจากนโยบาย/โครงการครอบคลุมทุกมิติ โดยแปลงเป็นผลตอบแทน (Return) ทั้งหมด ทั้งผลตอบแทนที่คิดมูลค่าเป็นเงินได้ และไม่ได้ ให้เป็นมูลค่าทางการเงิน ซึ่งเทียบผลตอบแทนที่เกิดขึ้นต่อ 1 หน่วยเงิน ที่ลงทุน (Investment) ทำให้ผู้กำหนดนโยบายสามารถเข้าใจภาพรวมของผลกระทบ ในรูปผลตอบแทนทางการเงินที่เกิดขึ้นจากนโยบาย/โครงการได้ชัดเจนขึ้น และใช้เป็น ข้อมูลในการตัดสินใจปรับปรุง/กำหนดนโยบายในอนาคตได้

การประเมิน SROI พัฒนาจากแนวคิดการวิเคราะห์ต้นทุน-ผลประโยชน์ (Cost-Benefit Analysis) โดยมีจุดเริ่มต้นจากองค์กร The Roberts Enterprise Development Fund (REDF) ในช่วงทศวรรษ 1950s ที่พัฒนาวิธีการคิดมูลค่าผลตอบแทนเชิงสังคม เพื่อประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมเพื่อสังคม จากนั้น วิธีการดังกล่าวเริ่มแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะในสหราชอาณาจักร ที่มีการจัดตั้งเครือข่าย Social Value UK ซึ่งต่อมาได้ขยายเป็น Social Value International และในปี 2012 Social value UK ได้จัดทำกรอบวิธีการประเมิน SROI (ปรับปรุงจากฉบับแรก ในปี 2009) ภายใต้เอกสารชื่อ A Guide to Social Return on Investment โดยเป็น กรอบแนวคิดการประเมิน SROI ที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายจนถึงปัจจุบัน

หลักการ (Principles) ของการประเมิน SROI

ประกอบด้วย 7 ข้อ ดังนี้

1. คำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Involve stakeholders) ควรมีการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ชัดเจน รวมถึงให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

2. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Understand what changes) สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโครงการ/กิจกรรมที่สนใจ บนพื้นฐานของหลักฐานข้อมูล เพื่อระบุการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงบวกและเชิงลบ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

3. ระบุมูลค่าของสิ่งที่สำคัญ/เกี่ยวข้องหลัก (Value the things that matter) โดยใช้ตัวแทนค่าทางการเงิน (Financial proxies) เพื่อให้สามารถระบุมูลค่าของผลลัพธ์ได้ โดยเฉพาะผลลัพธ์เชิงสังคมที่หลายอย่างไม่สามารถระบุมูลค่าได้อย่างชัดเจน

4. รวมเฉพาะข้อมูลสำคัญ (Only include what is material) พิจารณาว่าข้อมูลและหลักฐานใดที่จำเป็นต้องรวมไว้ในรายงาน เพื่อให้ได้ภาพรวมผลกระทบที่ครอบคลุมถูกต้องมากที่สุด อันจะส่งผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถสรุปข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผลกระทบได้อย่างเหมาะสม

5. ไม่อ้างผลเกินจริง (Do not over-claim) วิเคราะห์ข้อมูลผลตอบแทนที่เกิดขึ้นเฉพาะในส่วนที่หน่วยงานรับผิดชอบมีส่วนร่วมในการทำให้เกิดผลนั้นเท่านั้น

6. มีความโปร่งใส (Be transparent) แสดงผลการวิเคราะห์ที่เปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส รวมถึงมีการรายงานและหารือร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

7. มีการตรวจสอบผลลัพธ์ (Verify the result) สร้างความมั่นใจว่าการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและผลการวิเคราะห์จากบุคคลหรือองค์กรอิสระที่เหมาะสม

ขั้นตอน (Stages) ของการประเมิน SROI

การประเมิน SROI ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดขอบเขตและระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นการระบุขอบเขตการวิเคราะห์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของเรื่องที่จะประเมินใคร มีบทบาทของหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงขอบเขตด้านเวลาและทรัพยากรที่ใช้ในเรื่องที่จะประเมิน

2. จัดทำแผนที่ผลลัพธ์ (Outcome Mapping) หรือเส้นทางผลกระทบ (Impact Pathway) เป็นการสร้างเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย (Input) กระบวนการ (Process) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงให้เกิดผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ของโครงการ โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Effect) ตามแนวคิดทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้องในแต่ละช่วงของการดำเนินการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย โดยจะใช้วิธีการตั้งคำถามว่า “ถ้าเกิด/มีสิ่งนี้แล้ว จะทำให้เกิดสิ่งใด/อะไร (If..., then...)”

3. เก็บรวบรวมข้อมูลผลลัพธ์ (Outcomes) และประเมินมูลค่า ด้วยการหาตัวชี้วัด (Indicators) ที่สามารถสะท้อนผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน และสามารถแปลงเป็นมูลค่าทางการเงิน (Monetize) ได้

4. ประเมินผลกระทบ (Impact) โดยรวบรวมข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดจากผลลัพธ์แทรกแซง ที่อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ผลลัพธ์ส่วนเกินที่แม้ไม่มีโครงการก็สามารถเกิดขึ้นได้ (Deadweight) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการอื่น (Attribution) ผลลัพธ์ทดแทนที่เป็นผลลัพธ์ที่กลุ่มคนหนึ่งได้ประโยชน์จากการเสียประโยชน์ของคนอีกกลุ่มหนึ่ง (Displacement)

อย่างไรก็ดี การวัดผลกระทบที่เกิดจากผลลัพธ์แทรกแซงทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว มีกระบวนการเก็บข้อมูลที่ละเอียด และใช้เวลานาน ซึ่งการศึกษานี้มีระยะเวลาจำกัด จึงยังไม่ได้มีการแยกผลกระทบจากผลลัพธ์ทั้ง 3 ประเภทออกไป

5. คำนวณค่า SROI เป็นการคำนวณอัตราส่วนของมูลค่าปัจจุบัน (Present Value) ของผลตอบแทนทั้งหมดที่เกิดขึ้นหารด้วยมูลค่าปัจจุบันของเงินลงทุนทั้งหมด

$$\text{SROI} = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันของผลตอบแทนทั้งหมด}}{\text{มูลค่าปัจจุบันของการลงทุนทั้งหมด}}$$

6. รายงานผล เป็นการรายงานผลการวิเคราะห์ที่ได้ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับทราบและให้ความเห็น ก่อนจะนำผลวิเคราะห์ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ต่อไป

จะเห็นได้ว่า การประเมินผลตอบแทนทางสังคมให้ความสำคัญกับ “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder)” และ “เส้นทางผลกระทบ (Impact Pathway)” เนื่องจากการพัฒนาหรือการดำเนินนโยบาย/โครงการ จะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการ รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย การวิเคราะห์ผลกระทบจากโครงการจึงควรพิจารณาครอบคลุมผลกระทบต่องานกลุ่มเป้าหมายและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด นอกจากนี้ การระบุเส้นทางผลกระทบ (Impact Pathway) จะใช้อธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลของปัจจัยที่นำไปสู่ผลกระทบสุดท้ายโดยละเอียดอย่างมีตรรกะ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดตัวชี้วัดและแปลงมูลค่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นมูลค่าเงินได้ชัดเจน ทั้งนี้ การวิเคราะห์เพื่อประเมินผลตอบแทนทางสังคมสำหรับการศึกษานี้มีกระบวนการสำคัญสรุปได้ดังแผนภาพ 1

แผนภาพ 1 กระบวนการสำคัญของการศึกษา SROI

หมายเหตุ : มูลค่าในการคำนวณ SROI เป็นการคิดมูลค่าในปัจจุบัน (Present Value)

3

วิธีการศึกษา

3

วิธีการศึกษา

สศช. ได้ดำเนินการประเมินผล SROI ของโครงการบ้านมั่นคง 3 ชุมชน ในจังหวัดขอนแก่น โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1) ศึกษาทำความเข้าใจการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

คณะผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลโครงการบ้านมั่นคง ทั้งจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ พอช. ซึ่งเป็นหน่วยงานเจ้าของโครงการในส่วนกลาง รวมถึงลงพื้นที่ จังหวัดขอนแก่น โดยมีการประชุมหารือกับ พอช. จังหวัดขอนแก่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงผู้นำชุมชนทั้ง 3 ชุมชน เพื่อทำความเข้าใจ ประวัติความเป็นมาของบ้านมั่นคงในแต่ละพื้นที่ กระบวนการดำเนินโครงการ รวมถึงผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมทั้งได้ลงพื้นที่บ้านมั่นคงใน 3 ชุมชน เพื่อเห็นสภาพ โดยได้ข้อสรุปสำคัญของกลไกการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ดังนี้

แผนภาพ 2 กลไกการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง มีวัตถุประสงค์สำคัญในการช่วยให้ผู้มีรายได้น้อยมีที่อยู่อาศัยหรือที่ดินทำกินที่มั่นคงเป็นของตนเอง โดยโครงการบ้านมั่นคงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) โครงการบ้านมั่นคงเมือง เน้นการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้กับผู้มีรายได้น้อยที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง และ 2) โครงการบ้านมั่นคงชนบท เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินของผู้ที่อยู่ในเขตชนบท

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาโครงการบ้านมั่นคงเมือง โดยผู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นกลุ่มคนที่ย้ายมาจากชุมชนแออัด ชุมชนบุกรุก ชุมชนที่ถูกไล่อื้อ กลุ่มครัวเรือนบ้านเช่า กลุ่มครัวเรือนขยายหรือผู้ไร้ที่ดินอยู่อาศัย และรวมถึงผู้ที่ประสบปัญหาที่อยู่อาศัยไม่มั่นคง มีสภาพชำรุดทรุดโทรม หรือประสบปัญหาภัยพิบัติ

แนวทางการดำเนินงาน

แนวคิดสำคัญ คือการให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองผ่านกลไกภาคีการพัฒนาในท้องถิ่น โดยเริ่มจากแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้กับคนในชุมชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการสร้างเครือข่ายของชุมชน เพื่อพัฒนาความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย นำไปสู่การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ส่งต่อความยั่งยืนจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือ การยกระดับฐานะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

กลไกการทำงานของบ้านมั่นคง

ปัญหาหลักประการหนึ่งของผู้มีรายได้น้อย คือการไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ซึ่งมาจากรายได้น้อย ภาระหนี้สิน และการไม่มีเงินออม โดยเฉพาะคนในชุมชนแออัดและคนในชุมชนไล่อื้อ

พอช. จึงได้ออกแบบกลไกสำคัญในการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงบนพื้นฐาน

แนวคิดให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยให้ผู้มีรายน้อยรวมกลุ่มเพื่อเก็บออมเงินสำหรับที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจรวมกันในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์ หรือจัดตั้งสหกรณ์ที่เป็นนิติบุคคล ทำให้ชุมชนสามารถประกอบธุรกรรมสัญญาต่าง ๆ ตามขั้นตอนทางกฎหมายได้ เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อการจัดหา จัดซื้อหรือเช่าที่ดิน และการก่อสร้างที่อยู่อาศัย รวมถึงการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น โดยมีกระบวนการดำเนินงานและพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงที่สำคัญ สรุปได้ดังนี้

1. ท้องถิ่นทำการสำรวจข้อมูลของคนในชุมชนต่าง ๆ โดยการเก็บข้อมูลพื้นฐานและความต้องการ เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการ
2. คนในชุมชนรวมตัวกันตั้งกองทุนเป็นของตนเอง โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานต่าง ๆ ของชุมชน
3. การส่งเสริมให้คนในชุมชนขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองผ่านการทำงานแบบภาคีเครือข่ายให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนและบริบทของชุมชน รวมถึงเสริมสร้างการต่อยอด เชื่อมโยงการพัฒนาไปสู่ระดับภูมิภาค และระดับประเทศต่อไป
4. การสร้างผู้นำที่มีศักยภาพ เพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชน ทั้งผู้นำด้านการพัฒนาชุมชน การมีวิสัยทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพในการทำงาน ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน รวมถึงการให้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ กับคนในชุมชน เพื่อนำความรู้ที่มีมาพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

การสนับสนุนเงินสำหรับดำเนินโครงการบ้านมั่นคง พอช.

พอช. ให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการฯ ใน 2 ลักษณะ ประกอบด้วย

1) สินเชื่อดอกเบี้ยต่ำเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง พอช. สนับสนุนวงเงินสินเชื่อให้แก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนในการจัดหาที่ดิน การพัฒนาสาธารณูปโภค การปลูกสร้างบ้าน โดยเงื่อนไขการให้สินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง พอช. จะให้สินเชื่อแก่องค์กรชุมชนหรือเครือข่ายที่บริหารโครงการบ้านมั่นคง วงเงินสินเชื่อต่อครัวเรือนไม่เกิน 350,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4 ต่อปี และมีระยะเวลาชำระเงินกู้ไม่เกิน 20 ปี

2) การสนับสนุนงบประมาณโครงการฯ ได้แก่ การให้เงินอุดหนุนพัฒนาที่อยู่อาศัย เงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การให้งบประมาณสนับสนุนเพื่อบริหารจัดการชุมชนและภาคีเครือข่าย เป็นต้น

ที่มา : - สำนักสินเชื่อ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), แนวทางปฏิบัติงานด้านสินเชื่อ
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), คู่มือบริหารโครงการบ้านมั่นคง

รูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยโครงการบ้านมั่นคง

พอช. มีการกำหนดลักษณะการพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การปรับปรุงสาธารณูปโภคในที่ดินเดิม (Upgrading)
- 2) การจัดปรับผังที่ดิน (Reblocking)
- 3) การประสานประโยชน์การใช้ที่ดิน/การแบ่งปันที่ดิน (Land Sharing)
- 4) การก่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่เดิม (Reconstruction)
- 5) การสร้างแฟลต หรืออาคารสูงมากกว่า 2 ชั้น (Flat/Condominium)
- 6) การรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่ในที่ดินใหม่ (Relocation)

สำหรับโครงการบ้านมั่นคงขอนแก่น ใน 3 อำเภอที่ทำการศึกษาคือ เป็นความร่วมมือกันสร้างชุมชนในที่ดินใหม่ (Relocation) ซึ่งเป็นการซื้อที่ดินร่วมกันหรือเช่าจากรัฐ โดยคนในชุมชนร่วมกันวางแผนการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินในชุมชน ออกแบบบ้าน ระบบสาธารณูปโภค และก่อสร้างบ้าน รวมถึงระบบการบริหารคนที่อาศัยในที่ใหม่

การพัฒนาต่อเนื่อง

การดูแลชุมชนดำเนินการผ่านคณะกรรมการชุมชนและสหกรณ์ โดย **คณะกรรมการชุมชน** ทำหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อย ความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายในชุมชน ส่วน **สหกรณ์** ทำหน้าที่บริหารจัดการ ความต้องการ และแก้ปัญหาทางการเงินให้สมาชิกฯ รวมถึงการประสานเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมต่างๆ ในกิจกรรมพัฒนาของชุมชน เช่น การพัฒนาทักษะ การสร้างรายได้เสริม การพัฒนาอาชีพ และการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการลงทุนของสมาชิก

การสร้างควมยั่งยืน

เป้าประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของโครงการบ้านมั่นคง คือการส่งต่อความยั่งยืนด้านที่อยู่อาศัยจากรุ่นสู่รุ่น จึงมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดการเป็นผู้นำชุมชน หรือทีมงานพัฒนาชุมชน ทั้งด้านความรู้สมัยใหม่ ทักษะการบริหารจัดการ ภาวะผู้นำ รวมทั้งปลูกฝังทัศนคติในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการขยายเครือข่ายในการสนับสนุนชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การพัฒนา กับชุมชนอื่น ๆ

2) ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น สามารถแสดงตามแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 3 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการบ้านมั่นคง

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่วงกลมหมายเลข 1 แสดงถึง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการบ้านมั่นคง สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่วงกลมหมายเลข 2 และ 3 คือผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงโดยอ้อมตามลำดับ

การพัฒนาของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น สามารถกำหนดความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ เชิงเหตุและผลตามหลักการทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) ได้ดังนี้

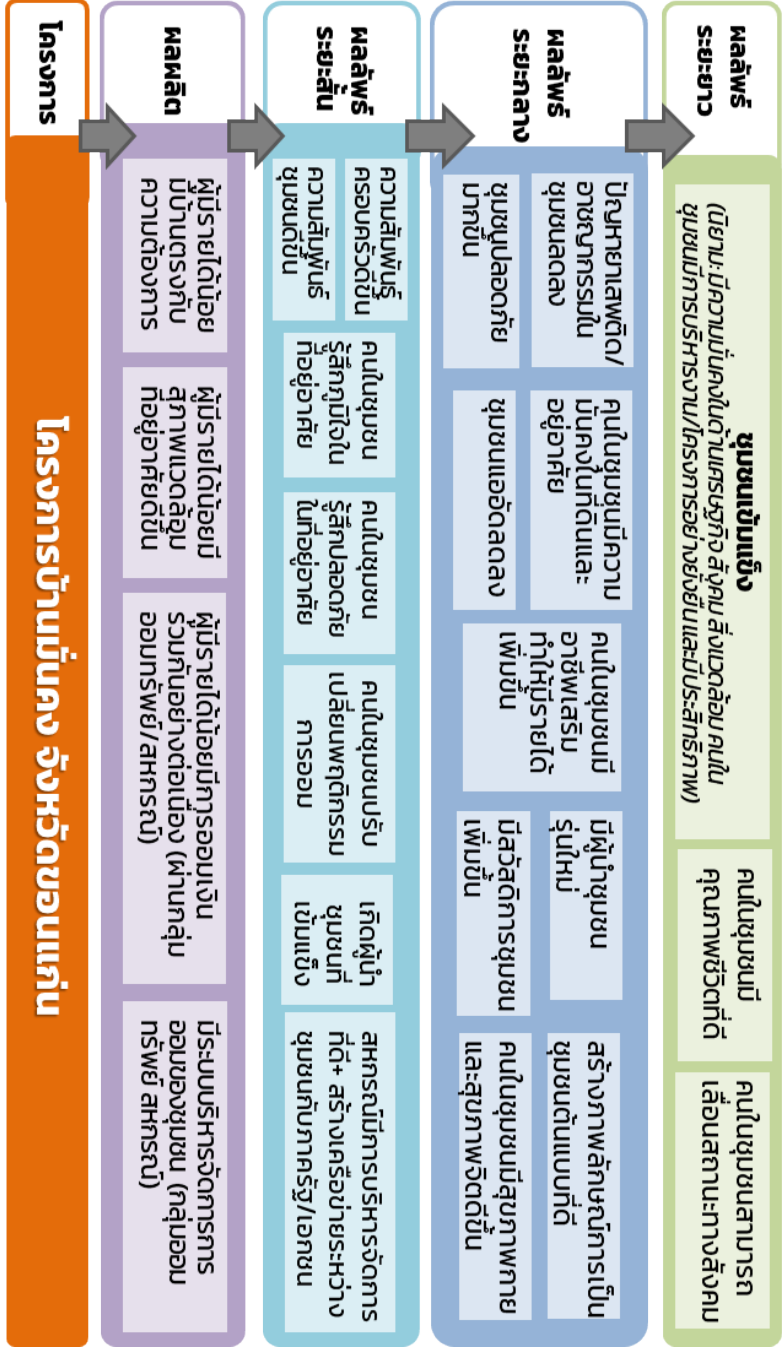
“ถ้ามีการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อย
ในชุมชน ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพการบริหารชุมชน
โดยคนในชุมชน แล้วจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิต
และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง”

ผลกระทบเชิงสังคมของโครงการบ้านมั่นคง

แผนภาพ 4 เส้นทางผลกระทบของโครงการบ้านมั่นคง

เส้นทางผลกระทบ (Impact Pathway)

5) กำหนดตัวชี้วัด และการแปลงเป็นมูลค่าเงิน

จากเส้นทางผลกระทบที่กำหนด คณะผู้ศึกษาได้นำมาพิจารณากำหนดตัวชี้วัดผลผลิตและผลลัพธ์ และวิธีการแปลงตัวชี้วัดเป็นมูลค่าเงิน เพื่อนำไปสู่การออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล รวมถึงการคำนวณผลตอบแทนและการลงทุน ตัวอย่างตัวชี้วัด และหลักการแปลงมูลค่าเงิน แสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ตัวอย่างตัวชี้วัด และหลักการแปลงมูลค่าเงิน
ของผลผลิตและผลลัพธ์โครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

ผลผลิต/ผลลัพธ์	ตัวชี้วัด	การแปลงเป็นมูลค่าเงิน
(ผลผลิต) ผู้มีรายได้น้อยมีสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยดีขึ้น	ความเต็มใจจะจ่าย (Willingness to Pay) เพื่อดูแลพื้นที่ส่วนกลางให้อยู่ในสภาพดี เช่น ขยะ ดูแลสวน สนามเด็กเล่น ฯลฯ	จำนวนเงินต่อเดือนที่ผู้อาศัยในชุมชนบ้านมั่นคงเต็มใจจ่ายเพื่อดูแลพื้นที่ส่วนรวมในชุมชน อาทิ ขยะ ถนนส่วนกลาง บ่อน้ำ สนามเด็กเล่น อื่น ๆ
(ผลลัพธ์ระยะสั้น) ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น	ค่าใช้จ่ายต่อเดือนในการพาครอบครัวไปสันทนาการ (ก่อน-หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง)	ค่าใช้จ่ายต่อเดือนที่เพิ่มขึ้นในการพาครอบครัวไปสันทนาการหลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง
(ผลลัพธ์ระยะสั้น) เกิดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง	จำนวนผู้นำชุมชน	ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ของผู้นำชุมชน โดยเทียบจากเงินเดือนเฉลี่ยตำแหน่งผู้บริหารระดับต้น
(ผลลัพธ์ระยะกลาง) ชุมชนปลอดภัยมากขึ้น	จำนวนอาชาศมัครที่ดูแลความปลอดภัยในชุมชน	ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ของอาชาศมัครที่ดูแลความปลอดภัย โดยเทียบจากเงินเดือนเฉลี่ยของพนักงานรักษาความปลอดภัย (รปภ.)

ทั้งนี้ การคำนวณมูลค่าการลงทุนและผลตอบแทน จะเป็นการคำนวณมูลค่าปัจจุบัน (Present Value) โดยคำนึงถึงมูลค่าเพิ่มและค่าเสื่อมราคาแล้ว

6) สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล

ในการศึกษานี้ เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยมีการทดสอบ (Pre-test) เครื่องมือเก็บข้อมูลทั้ง 2 แบบ กับกลุ่มตัวอย่างในชุมชน 1 ครั้ง แล้วนำมาปรับปรุงก่อนจะนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง รายละเอียดของเครื่องมือเก็บข้อมูล ดังนี้

(1) **แบบสอบถาม** จัดเก็บจาก 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คนในชุมชน ผู้นำชุมชน และสหกรณ์ โดยแต่ละแบบสอบถามประกอบด้วยจำนวนข้อคำถามและประเด็นสอบถาม ดังนี้

ตาราง 2 สรุปรายละเอียดแบบสอบถาม
สำหรับการเก็บข้อมูลโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

แบบสอบถามสำหรับแต่ละกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนข้อคำถาม	ประเด็นสอบถาม
คนในชุมชน	53	• ข้อมูลทั่วไป • การเข้าร่วมโครงการ • ความรู้สึกด้านต่าง ๆ ทั้งก่อน-หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง • ความเป็นอยู่ในชุมชนบ้านมั่นคง • การมีส่วนร่วมกับสหกรณ์ชุมชน • การออมและอาชีพเสริมของครอบครัว
ผู้นำชุมชน	19	• ข้อมูลทั่วไป • การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคง
สหกรณ์ชุมชน	17	• ข้อมูลทั่วไป • การบริหารจัดการสหกรณ์ • บทบาทของสหกรณ์ต่อคนในชุมชน • การบริหารจัดการในอนาคต

(2) **แบบสัมภาษณ์** จัดทำสำหรับเก็บข้อมูลจาก 3 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สหกรณ์ชุมชน ผู้ดูแลชุมชน (ได้แก่ อสม. อปพร. และตำรวจ) โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบของโครงการที่เกิดขึ้นในเชิงลึก สรุปประเด็นสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

ตาราง 3 ประเด็นสัมภาษณ์สำหรับการเก็บข้อมูลโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มสัมภาษณ์	ประเด็นสัมภาษณ์
ผู้นำชุมชน	• บทบาทในการสร้าง ผลักดัน และบริหารจัดการโครงการบ้านมั่นคง • การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน • การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่
เจ้าหน้าที่สหกรณ์	• การจัดตั้งสหกรณ์ • การบริหารจัดการสหกรณ์ • การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชน • การต่อยอดการเติบโตและสร้างความมั่นคงของสหกรณ์ • ความมุ่งมั่นในอนาคต
ผู้ดูแลชุมชน • อสม./อปพร. • ตำรวจ	• การมีส่วนร่วมในการดูแลชุมชน • การพัฒนาศักยภาพตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย • ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและแนวทางการแก้ไข • สถานการณ์ด้านความปลอดภัยในชุมชนบ้านมั่นคง • การทำงานร่วมกันระหว่างตำรวจและชุมชนในการดูแลความปลอดภัยและอาชญากรรมในชุมชน

7) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล

คณะผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในชุมชนบ้านมั่นคง 3 อำเภอ ในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ อำเภอชุมแพ อำเภอเมือง และอำเภอบ้านไผ่ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว ซึ่งได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวนรวมทั้งสิ้น 347 ชุด โดยเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ 327 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.24 ของจำนวนแบบสอบถามที่ได้คืนมาทั้งหมด ตาราง 4 แสดงสรุปจำนวนแบบสอบถามที่สมบูรณ์ที่ได้รับคืนมา แยกตามชุมชนและกลุ่มตัวอย่าง

ตาราง 4 จำนวนแบบสอบถามที่สมบุรณ์ที่ได้รับคืนมา
แยกตามกลุ่มตัวอย่างและอำเภอที่สำรวจ

อำเภอ	คนในชุมชน ¹	ผู้นำชุมชน	สหกรณ์	รวม
ชุมแพ	159	15	8 ²	182
เมือง	101	7	1	109
บ้านไผ่	30	5	1	36
รวม (ชุด)	290	27	10	327

นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับตัวแทนผู้นำชุมชน
เจ้าหน้าที่สหกรณ์ และผู้ดูแลชุมชน (ได้แก่ อสม. อปพร. และตำรวจ) ระหว่างวันที่
25-28 กรกฎาคม 2567

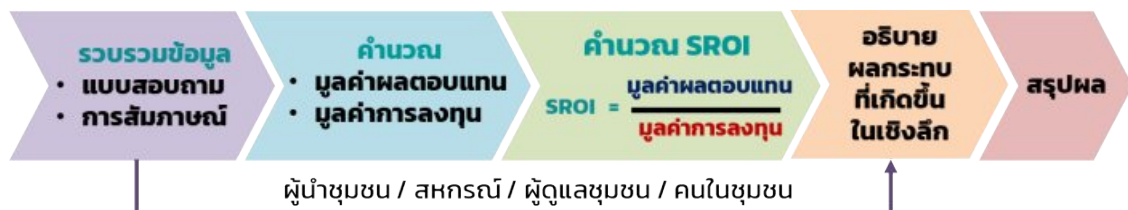
¹ การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างของการเก็บข้อมูลคนในชุมชน คำนวณด้วยสูตรของ Taro Yamane ระดับนัยสำคัญที่ 01 เนื่องจากทราบจำนวนประชากร (ในที่นี้ คือจำนวนครัวเรือน บ้านมั่นคงของแต่ละชุมชน) ซึ่งคำนวณได้จำนวนตัวอย่างที่ต้องจัดเก็บรวม 243 ครัวเรือน โดยมีการเก็บเพื่อข้อมูลขาดหายที่ร้อยละ 25 ทำให้มีการเก็บจริง จำนวน 310 ชุด โดยได้รับแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์คืนมา จำนวน 290 ชุด

² อำเภอชุมแพ มี 8 สหกรณ์ (ไม่รวมกลุ่มออมทรัพย์ 5 กลุ่ม)

8) ประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม

คณะผู้ศึกษาได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาประมวลผล และวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อกำหนดค่า SROI และทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลของปัจจัยต่าง ๆ รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น จากนั้นทำการสรุปผล และถอดบทเรียนที่ได้รับ

แผนภาพ 5 กระบวนการประมวลและวิเคราะห์ผลข้อมูล

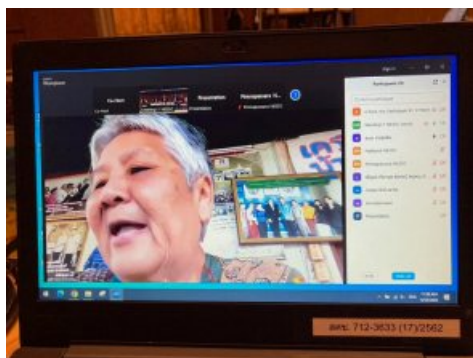

หมายเหตุ : มูลค่าในการคำนวณ SROI เป็นการคิดมูลค่าในปัจจุบัน (Present Value)

9) เผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้

หลังจากดำเนินการศึกษาแล้วเสร็จ คณะผู้ศึกษาได้จัดประชุมกับ พอช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ผลการศึกษา และถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคนิควิธีการใช้เครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) กรณีศึกษาโครงการบ้านมั่นคง เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2567 ณ โรงแรม เดอะ เบอร์เคลีย์ ประตูน้ำ กรุงเทพมหานคร และในรูปแบบออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom Meeting โดยมีผู้ร่วมประชุม ประกอบด้วย หน่วยงานภาคราชการ นักวิชาการ เครือข่ายภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง จำนวนประมาณ 100 คน

4

ผลการศึกษา

4

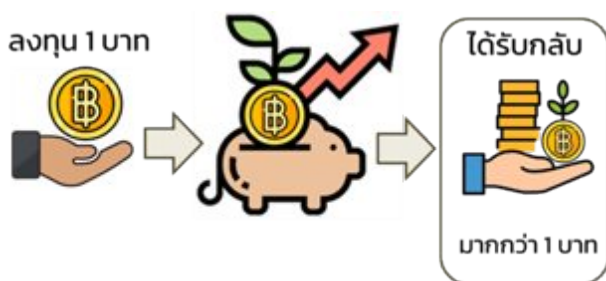

ผลการศึกษา

4.1 ผลตอบแทนการลงทุนในโครงการบ้านมั่นคง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ และการคำนวณมูลค่าผลตอบแทนรวมต่อมูลค่าการลงทุน หรือค่า SROI ของโครงการบ้านมั่นคงที่เป็นกรณีศึกษา พบว่า ในภาพรวมค่าเฉลี่ย SROI ของ 3 อำเภอ ที่คำนวณได้เบื้องต้น มีค่าเป็นบวกและมากกว่า 1 หมายความว่า การลงทุนในบ้านมั่นคง 1 บาท ทำให้ได้ผลตอบแทนกลับคืนมามากกว่าที่ได้ลงทุนไป

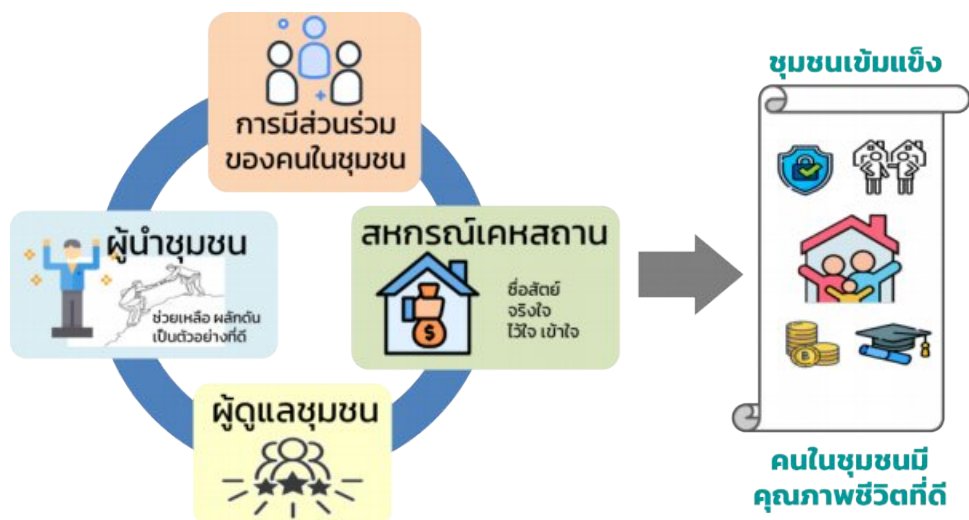
เมื่อพิจารณาแยกรายอำเภอที่มีระยะเวลาการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงที่แตกต่างกัน พบว่า ค่า SROI ของทุกอำเภอยังคงมีค่ามากกว่า 1 ซึ่งจากผลการศึกษาของทั้ง 3 อำเภอ พบว่า เมื่อดำเนินโครงการฯ มาได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง คนในชุมชนมีพัฒนาการของความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการช่วยเหลือและส่งเสริมความเป็นอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ผลตอบแทนทางสังคมของชุมชนมีมูลค่ามากกว่าเงินที่ลงทุนไป

เนื่องจากผลการคำนวณ SROI ที่ได้ ยังอยู่ระหว่างการพัฒนาวิธีการวัดให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ในรายงานผลการศึกษาในครั้งนี้ จึงนำเสนอค่า SROI ในลักษณะทิศทางที่เป็นบวกหรือลบเท่านั้น ทั้งนี้ สามารถพิจารณารายละเอียดข้อมูลที่รวบรวมมาในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ในภาคผนวก ก

อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากค่า SROI ที่แสดงให้เห็นถึงความคุ้มค่าของผลตอบแทนโดยรวมที่เกิดขึ้นจากโครงการบ้านมั่นคงแล้ว ผลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังสะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความคุ้มค่าของโครงการบ้านมั่นคง โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นมาก คือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งผู้นำชุมชน สหกรณ์ และผู้ดูแลชุมชน และนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยรายละเอียดจะอธิบายในหัวข้อถัดไป

แผนภาพ 6 การมีส่วนร่วมของภาคส่วนในชุมชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

4.2 การมีส่วนร่วมของแต่ละภาคส่วนที่สำคัญในชุมชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการขับเคลื่อนบ้านมั่นคง ได้แก่ ผู้นำชุมชน สหกรณ์ และผู้ดูแลชุมชน พบว่า ในแต่ละชุมชนมีการดำเนินโครงการรูปแบบเดียวกันตามที่ พอช. กำหนด และเป็นไปตามเงื่อนไขการจัดตั้งสหกรณ์ตามที่กฎหมายกำหนด สำหรับภาพรวมการทำงานเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง อาจมีบางขั้นตอนในการทำงานที่แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง โดยมีรายละเอียดของการวิเคราะห์บทบาทของแต่ละกลุ่ม พบได้ดังนี้

• ผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชน³ เป็นผู้ที่เข้าใจการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง และใกล้ชิดกับคนในชุมชน จึงมีบทบาทสำคัญในการช่วยผลักดันให้เกิดบ้านมั่นคงและบริหารจัดการการพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคง ตั้งแต่การร่วมสำรวจชุมชน จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ ออกแบบวางผังชุมชน เชิญชวนและคัดกรองคนเข้ามาอยู่ในชุมชน การเตรียมการและวางแผนจัดสรรสวัสดิการให้ชุมชน เป็นต้น

ปัจจัยที่ช่วยให้ผู้นำชุมชนบริหารจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1. การเข้าใจปัญหา ปัจจัยเงื่อนไขและบริบทการพัฒนาของชุมชน สามารถสื่อสารประเด็นความต้องการของคนในชุมชน ได้รับความเชื่อถือและความไว้วางใจจากคนในชุมชน รวมถึงเป็นตัวแทนในการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้
2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนร่วมกันคิดวางแผน ร่วมบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกัน
3. การสร้างและพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้มาร่วมทำงานพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมหรือสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ สร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของการทำงานของโครงการบ้านมั่นคงเพื่อพัฒนาชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน

การทำงานของผู้นำชุมชน ทั้ง 3 อำเภอ มีลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกันไปตามภูมิหลังและบริบทของแต่ละชุมชน สรุปได้ดังนี้

ตาราง 5 ภูมิหลัง บริบท และบทบาทของผู้นำชุมชนในแต่ละอำเภอ

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
การก่อตั้งชุมชน	- ก่อตั้งในปี 2547 - การรวมกลุ่มเกิดจากการมีปัญหาชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ	- ก่อตั้งในปี 2551 - การรวมกลุ่มเกิดจากชุมชนมีปัญหาการอาศัยที่รกร้างและถูกไล่อื้อ	- ก่อตั้งในปี 2563 - การรวมกลุ่มเกิดจากคนในชุมชนมีปัญหาบุกรุกที่รัฐ และพื้นที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมซ้ำซ้อน
สภาพชุมชนในปัจจุบัน	มีบ้าน 1,052 หลัง (แล้วเสร็จทั้งหมด)	มีบ้าน 333 หลัง (แล้วเสร็จ 306 หลัง กำลังสร้าง 27 หลัง)	มีบ้าน 300 หลัง (แล้วเสร็จ 30 หลัง กำลังสร้าง 270 หลัง)

³ ผู้นำชุมชนในการศึกษานี้ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นแกนหลักในการทำงานให้ชุมชน ซึ่งอาจเป็นกรรมการชุมชนหรือไม่ก็ได้

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
พื้นเพเดิมของ คนในชุมชนก่อนอยู่ บ้านมั่นคง	• ชุมชนบ้านเช่า • บุกรุกอาศัยพื้นที่ของรัฐ • ชุมชนแออัด • คริวเรื่อนขยาย	• ชุมชนริมรางรถไฟ • ชุมชนบ้านเช่า	• ชุมชนแออัด • บุกรุกอาศัยอยู่ในพื้นที่ของรัฐ • ที่ธรณีสงฆ์ • ชุมชนริมรางรถไฟ
บทบาทของผู้นำ ในช่วงแรก	• ชักชวนคนในชุมชนให้รวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ • สื่อสารข้อมูลข่าวสารโครงการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้สมาชิก • ร่วมจัดทำโครงการออกแบบผังชุมชนและควบคุมการก่อสร้างบ้าน	• ชักชวนคนในชุมชนให้รวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ • จัดหาที่ดินสร้างชุมชนใหม่ และร่วมกันควบคุมการก่อสร้างบ้านและสิ่งอำนวยความสะดวก	• ชักชวนคนในชุมชนให้รวมกลุ่มเป็นกลุ่มออมทรัพย์ • ประสานภาคเอกชน (กรอ.) เพื่อรับการสนับสนุนการจัดทำโครงการ • ร่วมออกแบบและควบคุมการก่อสร้างบ้านและสิ่งอำนวยความสะดวก
การทำงานในชุมชน บ้านมั่นคง	• ปฏิบัติงานนอกเวลางานประจำ • ประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญ ได้แก่ - ความปลอดภัย - บริการชุมชน - ส่งเสริมอาชีพ	• ปฏิบัติงานนอกเวลางานประจำ • ประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญ ได้แก่ - ความปลอดภัย - การจัดการพื้นที่	• ปฏิบัติงานนอกเวลางานประจำ • ประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญ ได้แก่ - การจัดการวางผังพื้นที่ - การส่งเสริมอาชีพ
การสร้างการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน	• เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลสำคัญสม่ำเสมอ • ประชุมหารือแก้ไขปัญหาคำคัญของชุมชนเป็นประจำทุกเดือน	• เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลสำคัญผ่านกลุ่ม Line ชุมชน • ประชุมหารือเพื่อแก้ปัญหาคำคัญของชุมชน เป็นประจำทุกเดือน	• ประชุมเพื่อหารือและวางแผนการพัฒนาชุมชนเป็นประจำทุกเดือน
การสร้างเครือข่าย	• เข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานราชการ • ช่วยประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน • สร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนร่วมกับชุมชนอื่นๆ	• เข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานราชการ • ช่วยประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน • สร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนร่วมกับชุมชนอื่นๆ	• ช่วยประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เอกชน และภาคีการพัฒนาชุมชนแออัดอื่น ๆ

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
พัฒนาผู้นำรุ่นใหม่	• มีผู้นำชุมชน 3 รุ่น • เปิดโอกาสให้ผู้สนใจสามารถเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชน • ถ่ายทอดองค์ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ในการร่วมพัฒนาชุมชน	• มีผู้นำชุมชน 2 รุ่น • ชักชวนผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามาร่วมทำงานกับชุมชน • เปิดโอกาสให้ผู้สนใจและคนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมทำงาน	• เปิดโอกาสให้สมาชิกในอดีตเคยเป็นแกนนำชุมชนเดิม มาเป็นผู้นำชุมชนบ้านมั่นคง

บทบาทของผู้นำชุมชนในภาพรวม สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทและการดำเนินงานของผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ พบว่ามีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น เช่น ผู้นำชุมชนมีส่วนในการผลักดันโครงการบ้านมั่นคงตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการบริหารจัดการและขับเคลื่อนโครงการที่สอดคล้องกับหลักการและแนวทางการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

2. การดำเนินงานของผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ พบประเด็นที่มีความแตกต่างกัน เช่น ประเด็นการจัดการชุมชนที่สมาชิกให้ความสำคัญ การสร้างเครือข่ายของผู้นำชุมชน และการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ตามบริบทของแต่ละชุมชนบ้านมั่นคง โดยในแต่ละอำเภอเน้นการดำเนินงานต่าง ๆ ดังนี้

1) อำเภอชุมแพ เน้นการสื่อสารและความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน

2) อำเภอเมืองขอนแก่น อยู่แบบชุมชนเมือง จึงให้ความสำคัญกับการบังคับใช้กฎระเบียบข้อบังคับในชุมชน เน้นให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน

3) อำเภอบ้านไผ่ เพิ่งเริ่มดำเนินโครงการ เน้นการคัดกรองคนในชุมชน การสร้างโอกาสด้านรายได้ การพัฒนาสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน

• สภกรณ์

จากการศึกษา พบว่า สภกรณ์ทั้ง 3 อำเภอ มีการบริหารจัดการที่ดี ทำให้มีสภาพคล่องทางการเงินดี มีการปรับปรุงกฎระเบียบสภกรณ์ให้เป็นปัจจุบัน และติดตามสถานะของสภกรณ์อย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งช่วยเหลือสมาชิกเมื่อเกิดปัญหาอย่างยืดหยุ่น โดยมีลักษณะการทำงานที่เอื้อให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้

1. การสนับสนุนการทำงานและส่งเสริมการพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่ สภกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

2. การสรรหาบุคลากรรุ่นใหม่เข้ามาพัฒนาระบบการทำงานให้ทันสมัย และมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้เจ้าหน้าที่รุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

3. การรับฟังความเห็นและปัญหาของสมาชิกให้คำปรึกษา และร่วมแก้ปัญหา กับสมาชิก นอกจากนี้ ยังมีการสำรวจความต้องการของสมาชิก เพื่อวางแผนและต่อยอดในการพัฒนาชุมชน

4. การวางแผนงานการดำเนินงานและแผนการลงทุนในอนาคตที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่คนในชุมชน

5. การสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ในท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ

โดยสามารถเปรียบเทียบการทำงานของสหกรณ์ฯ จาก 3 อำเภอ ดังนี้

ตาราง 6 เปรียบเทียบบทบาทและการบริการงานของสหกรณ์ชุมชนของ 3 อำเภอ

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
จำนวนสหกรณ์	8 สหกรณ์	1 สหกรณ์	1 สหกรณ์
จำนวนเจ้าหน้าที่ประจำและกรรมการสหกรณ์	- มีเจ้าหน้าที่ประจำโดยเฉลี่ย 1 คนต่อสหกรณ์ - มีกรรมการสหกรณ์ 10 คน (รวมประธาน) ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนด้วย	- มีเจ้าหน้าที่ดูแลในแต่ละด้าน - มีกรรมการสหกรณ์ 10 คน (รวมประธาน) ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนด้วย	- มีเจ้าหน้าที่ประจำดูแลด้านบัญชี 1 คน - มีกรรมการสหกรณ์ 10 คน (รวมประธาน) ส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชนด้วย
การจัดการประชุมของสหกรณ์	แต่ละสหกรณ์ มีการจัดประชุมสมาชิกทุกเดือนโดยเฉลี่ย	จัดประชุมสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน	จัดประชุมสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
การบริหารการเงิน สหกรณ์	- ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมความรู้ในด้านการบริหารสหกรณ์จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ - ได้รับการตรวจสอบบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ฯ - มีสภาพคล่องทางการเงิน - ช่วยให้คำแนะนำด้านเงินกู้และแก้ปัญหาการติดต่อนี้ของสมาชิกแต่ละราย ดำเนินการตามขั้นตอนแต่มีความยืดหยุ่น	- ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมความรู้ในด้านการบริหารสหกรณ์จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ - ได้รับการตรวจสอบบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ฯ - มีสภาพคล่องทางการเงิน - ช่วยให้คำแนะนำด้านเงินกู้และแก้ปัญหาการติดต่อนี้ของสมาชิกแต่ละราย ดำเนินการตามขั้นตอนแต่มีความยืดหยุ่น	- ได้รับการพัฒนาและส่งเสริมความรู้ในด้านการบริหารสหกรณ์จากกรมส่งเสริมสหกรณ์ - ได้รับการตรวจสอบบัญชีจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ฯ - มีสภาพคล่องทางการเงิน - ช่วยให้คำแนะนำด้านเงินกู้และแก้ปัญหาการติดต่อนี้ของสมาชิกแต่ละราย ดำเนินการตามขั้นตอนแต่มีความยืดหยุ่น
การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	- มีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกในการพัฒนาชุมชน - มีการวางแผนลงทุนดำเนินธุรกิจร่วมกันในชุมชน	- มีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกในการพัฒนาชุมชน - จัดหาสิ่งของหรืองบประมาณสนับสนุนกิจกรรมที่สมาชิกต้องการร่วมกัน	- มีการสำรวจปัญหาและความต้องการของสมาชิกผ่านผู้นำแต่ละเขต - ประสานกับภาคเอกชนเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านการลงทุนและการพัฒนาต่าง ๆ
การสร้างเครือข่าย	- มีเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสหกรณ์ - มีการทำงานร่วมกับ พอช. และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในการพัฒนาสหกรณ์และชุมชน - มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์กรระหว่างประเทศ	- มีเครือข่ายความร่วมมือและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสหกรณ์ - มีการทำงานร่วมกับ พอช. และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในการพัฒนาสหกรณ์และชุมชน	- มีเครือข่ายการทำงานร่วมกับภาคเอกชนที่เข้มแข็ง - มีการทำงานร่วมกับ พอช. อย่างใกล้ชิด แต่การทำงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ยังมีน้อย

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
การวางแผนการดำเนินงานในอนาคต	- พัฒนาทักษะเจ้าหน้าที่สหกรณ์ - จัดสรรงบประมาณเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมในการประกอบอาชีพ - สนับสนุนกิจกรรมเพื่อสร้างและจ้างงานในชุมชน	- พัฒนาทักษะเจ้าหน้าที่สหกรณ์ - จัดหาบุคลากรเข้ามาทำงานเพื่อพัฒนาระบบงานสหกรณ์ให้ทันสมัย - สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่สาธารณะของชุมชนตามความเหมาะสมและจำเป็นต่อชุมชน	- จัดหาบุคลากรเข้ามาร่วมทำงาน - คัดกรองผู้สมัครเข้าร่วมโครงการสำหรับโครงการฯ ในระยะต่อไป

สรุปบทบาทของสหกรณ์ ทั้ง 3 อำเภอ ในการพัฒนาบ้านมั่นคง ได้ดังนี้

1. ประเด็นที่คล้ายคลึงกัน : ทั้ง 3 สหกรณ์ มีการบริหารจัดการที่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ มีการดูแลด้านเงินกู้และติดตามหนี้ของสมาชิกที่เป็นระบบ รวมถึงมีการรักษาสภาพคล่องของสหกรณ์อย่างเคร่งครัด ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการส่งเสริมให้ความรู้ พัฒนา และกำกับดูแลสหกรณ์ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ ทำให้แนวทางการจัดการของสหกรณ์มีความคล้ายคลึงกัน

2. ประเด็นที่แตกต่างกัน : ทั้ง 3 สหกรณ์ มีบทบาทที่แตกต่างกันในประเด็นดังนี้

2.1 การสร้างเครือข่ายกับสหกรณ์อื่นและหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ รวมทั้งเครือข่ายกับภาคเอกชน แตกต่างกัน โดยสหกรณ์บ้านมั่นคงชุมแพ มีเครือข่ายกับสหกรณ์ต่าง ๆ ในระดับประเทศ และกับองค์กรระหว่างประเทศ ในขณะที่สหกรณ์บ้านมั่นคงเมืองและบ้านไผ่ ยังพัฒนาการสร้างเครือข่ายในระดับที่จำกัดกว่า อย่างไรก็ตาม สหกรณ์บ้านไผ่ เป็นสหกรณ์ที่มีการทำงานใกล้ชิดและได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนมากกว่าอีก 2 สหกรณ์

2.2 การวางแผนในอนาคตมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน โดยอำเภอชุมแพให้ความสำคัญกับการพัฒนาอาชีพและการลงทุนร่วมในธุรกิจของชุมชน ส่วนอำเภอเมืองเน้นที่การจัดการพื้นที่สาธารณะในชุมชน และการวางระบบสหกรณ์ที่ทันสมัย ในขณะที่อำเภอบ้านไผ่ ซึ่งยังมีคนย้ายเข้ามาในชุมชนไม่มากนัก จะให้ความสำคัญกับการเชิญชวนและคัดกรองคนเข้ามาอยู่ในชุมชน รวมทั้งจัดหาบุคลากรเข้ามาทำงานในสหกรณ์

2.3 ปัจจัยที่ส่งผลให้บทบาทของสหกรณ์แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ได้แก่ บริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน ทั้งด้านอาชีพของคนในชุมชน ทำเลที่ตั้งที่อยู่ในย่านใจกลางเมืองหรือย่านชานเมือง รวมถึงขนาดของชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือน

ไม่เท่ากัน ระยะเวลาของการดำเนินการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบันที่ต่างกัน ส่งผลให้ความผูกพันกันของคนในชุมชน การเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของในแต่ละชุมชนแตกต่างกัน โดย

1) อำเภอบ้านไผ่ เป็นชุมชนก่อตั้งใหม่ โดยระยะแรกมี 30 ครัวเรือนยังอยู่ระหว่างจัดหาสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา เข้ามาในโครงการ และระยะสองยังอยู่ระหว่างการก่อสร้างบ้าน

2) อำเภอเมืองขอนแก่น พื้นที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ซึ่งมีความเจริญและเป็นแหล่งธุรกิจ จึงเผชิญปัญหาความต้องการที่อยู่อาศัยของคนที่ย้ายนอกชุมชนที่ต้องการเข้ามาอยู่ หรือใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของโครงการบ้านมั่นคง

3) อำเภอชุมแพ รวมตัวกันพัฒนาบ้านมั่นคงมาเป็นระยะเวลายาวนาน และบางสหกรณ์สมาชิกสามารถปลดหนี้ได้ครบแล้ว แต่บางสหกรณ์สมาชิกยังมีปัญหาเงินกู้ยืมในระบบ ซึ่งส่งผลต่อการใช้นี้กับสหกรณ์

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์ของทั้ง 3 อำเภอ คือ การรับฟังความต้องการและปัญหาของสมาชิก ผ่านการประชุมสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน รวมถึงการจัดทำแบบสำรวจความต้องการของสมาชิก และนำข้อมูลไปวางแผนในการพัฒนาชุมชนให้ตรงตามความต้องการ ตามข้อตกลงของชุมชน ตลอดจนการมีแผนงานการดำเนินงานที่ชัดเจน และการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างสหกรณ์

• ผู้ดูแลชุมชน

ในการดูแลความปลอดภัยของชุมชนบ้านมั่นคง ผู้ที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่

1. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นคนในชุมชนที่อาสาทำงานดูแลในด้านสาธารณสุข สุขอนามัย และเสริมสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน

2. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เป็นคนในชุมชนที่อาสาทำงานดูแลในด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รักษาความสงบเรียบร้อย รวมถึงให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่

3. ตำรวจ ดูแลในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยมีการตรวจตราและสอดส่องความปลอดภัย

ทั้ง 3 กลุ่ม จะมีการประสานการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนบ้านมั่นคงมีความปลอดภัย ทั้งในด้านสุขภาพ ชีวิต และทรัพย์สิน ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีรายละเอียดของการดูแลชุมชนบ้านมั่นคงในแต่ละอำเภอ ดังนี้

ตาราง 7 เปรียบเทียบบทบาทของผู้ดูแลชุมชนของ 3 อำเภอ

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
ความรับผิดชอบของผู้ดูแลชุมชน	• ดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของคนในชุมชน • แก้ไขและป้องกันปัญหายาเสพติดในชุมชน • ดูแลชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	• ดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของคนในชุมชน • แก้ไข ป้องกัน และยับยั้งปัญหา ยาเสพติดในพื้นที่ ลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชน • ดูแลชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน	• ดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของคนในชุมชน • ดูแลชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
บทบาท อสม. ในชุมชน	• ส่งเสริมสุขภาพและสุขอนามัยของคนในชุมชน • ปฏิบัติภารกิจเพื่อป้องกันโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่ • จัดการขยะมูลฝอย และดูแลรักษาความสะอาดในชุมชน	• ส่งเสริมสุขภาพและสุขอนามัยของคนในชุมชน • ปฏิบัติภารกิจเพื่อป้องกันโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่ • ให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อนบ้านและแกนนำด้านสุขภาพประจำครอบครัว	• สอดส่องดูแลสุขอนามัยของคนในชุมชน • ปฏิบัติภารกิจเพื่อป้องกันโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่ • ให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขอนามัย
บทบาท อปพร. ในชุมชน	• ควบคุมและป้องกันการก่อเหตุรุนแรงของคนในชุมชน • ดูแลความปลอดภัยทั่วไปในชุมชน • ช่วยเหลือบรรเทาสาธารณภัยและงานซ่อมแซมต่าง ๆ • ประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	• ดูแลความปลอดภัยทั่วไปในชุมชน • ช่วยเหลือบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม โดยประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	• ควบคุมและป้องกันการก่อเหตุรุนแรงของคนในชุมชน • ดูแลความปลอดภัยทั่วไปในชุมชน • ดูแลระบบสาธารณูปโภคและงานซ่อมแซมต่าง ๆ • ประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
บทบาทตำรวจในการดูแลชุมชน	• ให้ความรู้และแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในชุมชน • ตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด • ลาดตระเวนบริเวณจุดที่มีการติดตั้งตู้แดงภายในชุมชน	• ให้ความรู้และแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในชุมชน • ตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด • ลาดตระเวนบริเวณจุดที่มีการติดตั้งตู้แดงภายในชุมชน	• ให้ความรู้และแนวทางการจัดการและแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในชุมชน • ตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด • โครงการสายตรวจ stop walk and talk เป็นการออกตรวจเยี่ยมประชาชน
ลักษณะการทำงานร่วมกันของผู้ดูแล	• ติดต่อประสานงานผ่านกลุ่มไลน์หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจในพื้นที่ • บูรณาการความร่วมมือและประสานหน่วยงานที่ดูแลด้านต่าง ๆ	• ติดต่อประสานงานผ่านกลุ่มไลน์หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสาธารณสุข โรงพยาบาล สถานีตำรวจในพื้นที่ • บูรณาการความร่วมมือและประสานหน่วยงานที่ดูแลด้านต่าง ๆ	• ติดต่อประสานงานผ่านกลุ่มไลน์หมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แพทย์และพยาบาล • อยู่ระหว่างจัดตั้งกลุ่มไลน์เพื่อแจ้งเบาะแสผู้กระทำความผิดด้านยาเสพติด • อยู่ระหว่างประสานเพื่อขอติดตั้งตู้แดงสำหรับการลาดตระเวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

สรุปบทบาทของผู้ดูแลชุมชนของทั้ง 3 ชุมชน มีดังนี้

1) บทบาทที่คล้ายคลึงกันของผู้ดูแลชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ คือ การให้บริการและอำนวยความสะดวกกับประชาชน โดยการให้ความรู้ อบรมสร้างให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ และเข้าช่วยเหลือในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งด้านสุขอนามัย สาธารณสุข สาธารณภัย เหตุร้ายและอาชญากรรม ช่อมแซมระบบสาธารณูปโภคและระบบรักษาความปลอดภัยในชุมชน โดยมีการประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ความแตกต่างของบทบาทของผู้ดูแลชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ ไม่ปรากฏเด่นชัด อย่างไรก็ตาม การดำเนินการหรือขั้นตอนการทำงาน และจุดเน้นในการทำงานอาจจะแตกต่างในรายละเอียด ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบริบทและปัญหาในแต่ละชุมชน

4.3 คุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

• ภาพรวมผลกระทบที่เกิดกับคนในชุมชนทั้ง 3 อำเภอ

จากการสำรวจครัวเรือนใน 3 อำเภอ ของจังหวัดขอนแก่น จำนวนตัวอย่างรวม 290 ครัวเรือน มีภาพรวมผลกระทบการพัฒนาของชุมชน ดังนี้

- คนในชุมชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 58.97)
- อายุเฉลี่ย 48.41 ปี
- การศึกษา : มัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 28.28) ประถมศึกษา (ร้อยละ 22.07)
- ประกอบอาชีพ : รับจ้าง (ร้อยละ 47.24)
- รายได้เฉลี่ยรวมทุกอาชีพ : คิดเป็น 12,277.74 บาทต่อเดือน
- ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่บ้านมั่นคงเฉลี่ย : 9.2 ปี (โดยระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงนานที่สุดและน้อยที่สุด คือ 18 ปี และ 7 วัน ตามลำดับ)

ความเห็นของคนในชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เมื่อได้มาอยู่ที่บ้านมั่นคง ในภาพรวมของ 3 อำเภอ สรุปได้ดังนี้

1) บ้านมั่นคงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต

ผลการสำรวจความรู้สึกด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการอยู่อาศัย บ้านมั่นคงในระดับครอบครัว 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความสุขในครอบครัว และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว และระดับชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อม และความภูมิใจในชุมชนที่อาศัยพบว่า

1.1) ระดับครอบครัว ในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นทุกประเด็น โดยประเด็นสุขภาพจิตที่ดีขึ้นของคนในครอบครัวมีระดับความรู้สึกเพิ่มขึ้นสูงสุด

1.2) ระดับชุมชน ในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกประเด็น ซึ่งประเด็นความรู้สึกปลอดภัยในชุมชนมีระดับความรู้สึกเพิ่มขึ้นสูงสุดในภาพรวมของทั้ง 3 อำเภอ เป็นผลจากการบริหารจัดการในระดับชุมชนที่ดี ประกอบกับสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยและความมั่นคงของสภาพบ้านที่ดีขึ้น ทำให้สมาชิกชุมชนมีความรู้สึกปลอดภัยมากขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชน

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง
ของคนในชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ

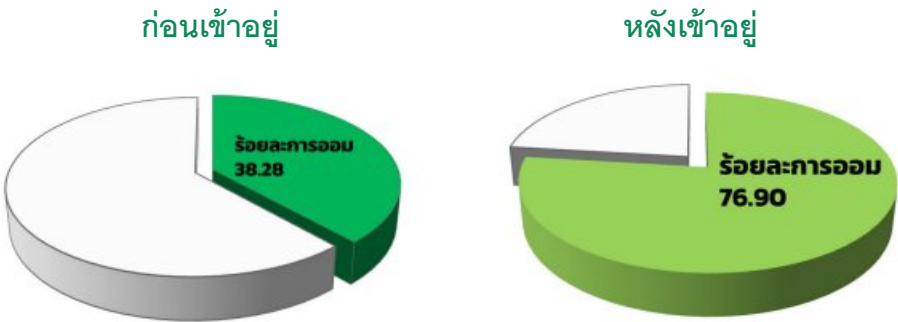
ประเด็นการเปลี่ยนแปลง	ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง (ระดับเต็ม 10)		
	ก่อน	หลัง	+ / -
ระดับครอบครัว			
1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว	6.04	8.75	+2.71
2) ความสุขในครอบครัว	6.09	8.83	+2.74
3) สุขภาพจิตของคนในครอบครัว	6.08	8.88	+2.80*
ระดับชุมชน			
4) ความรู้สึกปลอดภัยในชุมชน	5.96	8.83	+2.87*
5) สภาพแวดล้อมในชุมชน	5.99	8.77	+2.78
6) ความภูมิใจในชุมชนที่อาศัยอยู่	6.16	8.90	+2.74

หมายเหตุ *มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด

2) วินัยในการออมเงินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น

คนในครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม โดยช่วงก่อนอยู่บ้านมั่นคง มีจำนวนครอบครัวที่สมาชิกช่วยกันออมเงินเพียงร้อยละ 38.28 ของผู้ตอบแบบสอบถาม จากนั้นเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.90 ในช่วงหลังจากย้ายมาอาศัยอยู่ที่บ้านมั่นคง

แผนภาพ 7 ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงินก่อน-หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง

3) คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยลดลง และมีบ้านเป็นมรดกให้ลูกหลาน โดยร้อยละ 58.62 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการผ่อนบ้านมั่นคงถูกกว่าค่าเช่าบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ ร้อยละ 94.14 ของครัวเรือนที่สำรวจมีความเห็นว่าบ้านมั่นคงที่ตนอาศัยนั้นสามารถเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานได้ ซึ่งเป็นการส่งต่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้กับคนรุ่นถัดไป และยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยให้กับลูกหลานอีกด้วย

4) พัฒนาความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพเสริม การอยู่อาศัยที่บ้านมั่นคงช่วยสนับสนุนการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชน โดยมีการร่วมมือกันส่งเสริมการมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน ได้แก่ รับจ้าง และค้าขาย ซึ่งร้อยละ 92.20 ของผู้มีอาชีพเสริม ระบุว่า สามารถทำอาชีพเสริมด้วยการใช้บ้านเป็นสถานที่ค้าขาย หรือที่ตั้งของบ้านอยู่ใกล้ลูกค้า

• ผลกระทบของบ้านมั่นคงต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน แยกรายอำเภอ

จากการศึกษาและประมวลผลจากแบบสอบถาม สามารถสรุปผลกระทบการพัฒนาของแต่ละชุมชนได้ ดังนี้

1) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 9 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม แยกรายอำเภอ

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง	159	101	30
อายุเฉลี่ยของผู้ตอบ	49.88 ปี	46.68 ปี	46.73 ปี
ระดับการศึกษาส่วนใหญ่	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาตอนปลาย	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
อาชีพส่วนใหญ่	รับจ้าง	ค้าขาย	รับจ้าง
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	11,379.17 บาท	13,663.04 บาท	12,344.83 บาท
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคงเฉลี่ย	12.42 ปี	6.18 ปี	1 ปี

ประเด็น	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคงนานที่สุด	18 ปี	9 ปี	1 ปี
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในบ้านมั่นคงน้อยที่สุด	1 ปี	2 ปี	7 วัน

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยทำงาน ซึ่งมีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกันในแต่ละอำเภอ สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และทำเลที่ตั้งของชุมชน

- ปัจจัยทำเลที่ตั้งมีความสัมพันธ์กับอาชีพและรายได้โดยพบว่า อำเภอที่อยู่รอบนอกหรือมีความเป็นเมืองน้อยกว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีอาชีพรับจ้างและมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ต่ำกว่าชุมชนที่อยู่ในเขตเมือง
 - บ้านมั่นคงในอำเภอชุมแพ และอำเภอบ้านไผ่ ตั้งอยู่รอบนอกหรือห่างจากตัวเมืองและไม่มีพื้นที่เกษตรทำกิน คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป สำหรับบ้านมั่นคงในอำเภอเมือง คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายเนื่องจากทำเลของชุมชนอยู่ใกล้ศูนย์กลางเศรษฐกิจของจังหวัด
 - รายได้เฉลี่ยต่อเดือน : ชุมชนอำเภอเมืองมีรายได้เฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ อำเภอบ้านไผ่และอำเภอชุมแพ ตามลำดับ

ตาราง 10 สรุปการเปลี่ยนแปลงสำคัญในชีวิตของคนในชุมชนแยกตามแต่ละอำเภอ

ประเด็นการเปลี่ยนแปลง	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
คุณภาพชีวิต (ระดับความรู้สึก ก่อน-หลัง การอยู่ อาศัยในบ้านมั่นคง โดยให้คะแนนระดับ 1-10)	ระดับครอบครัว 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ ความสุข และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว		
	- ทุกประเด็นดีขึ้น - ความสัมพันธ์ในครอบครัว ดีขึ้นสูงสุด	- ทุกประเด็นดีขึ้น - สุขภาพจิตของคนในครอบครัวดีขึ้นสูงสุด	- ทุกประเด็นดีขึ้น - สุขภาพจิตของคนในครอบครัวดีขึ้นสูงสุด
	ระดับชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อม และความภูมิใจในชุมชน		
	- ทุกประเด็นดีขึ้น - ความรู้สึกปลอดภัยเพิ่มขึ้นสูงสุด	- ทุกประเด็นดีขึ้น - ความรู้สึกปลอดภัยเพิ่มขึ้นสูงสุด	- ทุกประเด็นดีขึ้น - ความรู้สึกปลอดภัยเพิ่มขึ้นสูงสุด

ประเด็นการเปลี่ยนแปลง	อำเภอชุมแพ	อำเภอเมือง	อำเภอบ้านไผ่
พฤติกรรมการออมของครัวเรือน (ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงิน ในช่วงก่อน-หลังเข้าอยู่ชุมชนบ้านมั่นคง)	• ก่อน : 49.06% ของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออม	• ก่อน : 14.85% ของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออม	• ก่อน : 60.00% ของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออม
	• หลัง : 82.39% ของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออม	• หลัง : 64.36% ของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออม	• หลัง : 90.00% ของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออม
	• ครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเพิ่มขึ้น 33.33%	• ครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเพิ่มขึ้น 49.51%	• ครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเพิ่มขึ้น 30.00%
ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	63.52% ระบุว่าบ้านมั่นคงช่วยลดค่าใช้จ่าย - เนื่องจากค่าผ่อนบ้านถูกกว่าค่าเช่า และทำเลอยู่ใกล้สถานที่ทำงาน	60.40% ระบุว่าบ้านมั่นคงช่วยลดค่าใช้จ่าย - เนื่องจากค่าผ่อนบ้านถูกกว่าค่าเช่า	60.00% ระบุว่าค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น - ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเพิ่งเข้าอยู่อาศัย ทำให้มีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ขนย้าย ตกแต่งบ้าน 26.67% ระบุว่าบ้านมั่นคงช่วยลดค่าใช้จ่าย เนื่องจากค่าผ่อนบ้านถูกกว่าค่าเช่า
บ้านมั่นคงเป็นมรดกสู่ลูกหลาน	• 92.45% ระบุว่าบ้านมั่นคงเป็นมรดกสู่ลูกหลาน	• 96.04% ระบุว่าบ้านมั่นคงเป็นมรดกสู่ลูกหลาน	• 96.67% ระบุว่าบ้านมั่นคงเป็นมรดกสู่ลูกหลาน
อาชีพเสริม	98.90% ระบุว่าบ้านมั่นคงช่วยการทำอาชีพเสริม เนื่องจากทำเลใกล้ลูกค้า และใช้บ้านทำอาชีพเสริมได้ - อาชีพเสริมส่วนใหญ่ คือ รับจ้างและค้าขาย	91.67% ระบุว่าบ้านมั่นคงช่วยการทำอาชีพเสริม เนื่องจากลูกค้าคือคนในชุมชน - อาชีพเสริมส่วนใหญ่ คือ รับจ้างและค้าขาย	84.62% ระบุว่าบ้านมั่นคงช่วยการทำอาชีพเสริม เนื่องจากลูกค้าคือคนในชุมชน ทำเลใกล้ลูกค้า และใช้บ้านทำอาชีพเสริมได้ - อาชีพเสริมส่วนใหญ่ คือ รับจ้างและค้าขาย

ประเด็นสำคัญที่พบของคนในชุมชน

1. บ้านมั่นคงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต

ผลการสำรวจความรู้สึกของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง โดยแบ่งเป็นระดับครอบครัว 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความสุขในครอบครัว และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว และระดับชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อม และความภูมิใจในชุมชนที่อาศัย พบว่า

- **ระดับครอบครัว** ในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกประเด็น โดยประเด็นสุขภาพจิตของคนในครอบครัวที่ดีขึ้นมีระดับความรู้สึกที่เพิ่มขึ้นสูงสุด

เมื่อพิจารณาระดับอำเภอ พบว่า ประเด็นที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุดของคนในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน โดยอำเภอชุมแพ คนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้นมากที่สุด ขณะที่คนในอำเภอเมือง และอำเภอบ้านไผ่ ส่วนใหญ่เห็นว่าสุขภาพจิตของคนในครอบครัวดีขึ้นมากที่สุด สาเหตุอาจเนื่องมาจากครัวเรือนในอำเภอชุมแพมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย ประกอบกับการย้ายมาอยู่ในชุมชนบ้านมั่นคงช่วยให้สามารถทำงานใกล้บ้าน จึงช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ในครอบครัวให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น

ขณะที่อำเภอเมือง ครัวเรือนส่วนใหญ่มาจากกลุ่มบ้านเช่า และชุมชนริมรางรถไฟ ซึ่งมีความกังวลเกี่ยวกับการโดนไล่รื้อ ทำให้ภายหลังเข้าอยู่ที่ชุมชนบ้านมั่นคงแล้ว จึงเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพจิตของคนในครัวเรือนที่ดีขึ้นมากที่สุด เช่นเดียวกับอำเภอบ้านไผ่ ที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ย้ายมาจากกลุ่มบ้านเช่า และบ้านที่ปลูกสร้างบนที่ดินของการรถไฟและกรมเจ้าท่า ซึ่งเกิดปัญหาน้ำท่วมบ่อยครั้ง จึงเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัย เมื่อย้ายมาอาศัยที่ชุมชนบ้านมั่นคงแล้ว จึงช่วยให้รู้สึกปลอดภัย ส่งผลให้สุขภาพจิตของสมาชิกครอบครัวดีขึ้น

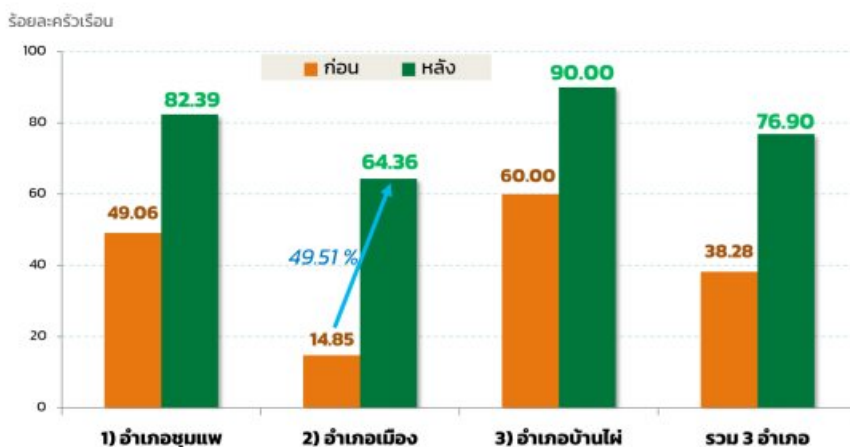
- **ระดับชุมชน** ทั้ง 3 อำเภอ มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกประเด็น ซึ่งความรู้สึกปลอดภัยในชุมชนเป็นประเด็นที่คนในชุมชนทั้ง 3 อำเภอ มีระดับความรู้สึกที่เพิ่มขึ้นสูงสุด ส่วนหนึ่งเนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่ย้ายมาจากบ้านเช่า บ้านที่ปลูกสร้างกึ่งถาวร หรือบ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บุกรุกที่มีโอกาสโดนไล่รื้อ ทำให้ไม่มีการบริหารจัดการในระดับชุมชนที่ดี ซึ่งเมื่อได้เข้าอาศัยในชุมชนบ้านมั่นคงที่มีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยคงทนถาวร มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ และมีการกำกับดูแลชุมชนด้วยคนในชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนมีความรู้สึกปลอดภัยในการอยู่อาศัยมากขึ้นกว่าเดิม

2. บ้านมั่นคงช่วยให้ครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม

ครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม ทั้ง 3 อำเภอ เมื่อพิจารณารายอำเภอ พบว่า ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่ระบุว่าสมาชิกในครัวเรือนช่วยกันออมเงินเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมากที่สุด คือร้อยละ 49.51 รองลงมาคืออำเภอ

ชุมแพและอำเภอบ้านไผ่ ที่มีจำนวนครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงินเพิ่มขึ้นร้อยละ 33.33 และ 30.00 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ตามลำดับ

**แผนภาพ 8 ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงิน
ก่อน-หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคงในแต่ละอำเภอ**

3. คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยลดลง

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จากอำเภอุมแพและอำเภอเมือง ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะค่าใช้จ่ายในการผ่อนบ้านมั่นคงถูกกว่าค่าเช่าบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้

ขณะที่ อำเภอบ้านไผ่ ระบุว่า ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะชุมชนอยู่ในช่วงเริ่มต้นก่อสร้าง คนในชุมชนเพิ่งเริ่มย้ายเข้าอยู่อาศัย ทำให้มีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ค่าขนย้าย ค่าตกแต่งบ้าน เป็นต้น

4. บ้านมั่นคงเป็นมรดกสู่ลูกหลาน

มากกว่าร้อยละ 90 ของครัวเรือนที่สำรวจ ทั้ง 3 อำเภอ มีความเห็นตรงกันว่าบ้านมั่นคงที่ตนอาศัยนั้นสามารถเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานได้ ซึ่งเป็นการส่งต่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้กับคนรุ่นถัดไป และยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยให้กับลูกหลานอีกด้วย

5. บ้านมั่นคงช่วยพัฒนาความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพเสริม

อาชีพเสริมส่วนใหญ่ของคนในชุมชนบ้านมั่นคงทั้ง 3 อำเภอ ได้แก่ รับจ้างและค้าขาย ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่มีอาชีพเสริม (เฉลี่ยร้อยละ 92.20) ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนสนับสนุนการทำอาชีพเสริม เนื่องจากคนในชุมชนคือลูกค้า ทำให้บ้านมั่นคงใกล้ลูกค้ามากกว่าที่เดิม และสามารถให้บ้านมั่นคงเป็นสถานที่ประกอบอาชีพเสริมได้

5

สรุป

ผลการศึกษา

5

สรุปผลการศึกษา

“การประเมินค่าผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

ในการศึกษานี้ พบว่า

มีค่าในทางบวกที่ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม

การนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้อ้างอิง
ควรกระทำด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากการศึกษา
ในครั้งนี่ยังมีข้อจำกัดหลายประการ”

5. สรุปผลการศึกษา

จากผลการประเมิน SROI แสดงให้เห็นว่า โครงการบ้านมั่นคงมีความคุ้มค่าต่องบประมาณของรัฐที่ลงทุนไป ทั้งในพื้นที่ที่เริ่มดำเนินการไม่นาน (อำเภอบ้านไผ่) และพื้นที่ที่ดำเนินโครงการมานานกว่า 10 ปี (อำเภอชุมแพและอำเภอเมือง) นอกจากนี้ ผลการสอบถามและสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ ยังสอดคล้องกับกรอบความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลที่กำหนดตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ เมื่อผู้มีรายได้น้อยในชุมชนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย (ด้วยการมีบ้านมั่นคง) ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพการบริหารชุมชนโดยคนในชุมชน (ผ่านกลไกสหกรณ์และผู้นำชุมชน) จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระดับครอบครัวและชุมชน การเพิ่มขึ้นของรายได้และการออม และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง รวมถึงมีการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่เพื่อสานต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของชุมชน

สำหรับปัจจัยแห่งความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น คือการทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยแต่ละฝ่ายดำเนินบทบาทที่รับผิดชอบอย่างเหมาะสม ดังนี้

1) ชุมชน

- 1.1) สร้างการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งของคนในชุมชน
- 1.2) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้คนในชุมชนเห็นเป้าหมายเดียวกันและพร้อมร่วมมือในการพัฒนาชุมชน
- 1.3) ผู้นำสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนเชื่อว่าการออมเงินเพื่อการมีบ้านมั่นคงสามารถเกิดได้จริง
- 1.4) กลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์ชุมชน มีการทำงานที่สุจริต โปร่งใส มีข้อมูลและแผนการทำงานที่ชัดเจน มีการรับรองโดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ตามกฎหมาย
- 1.5) มีภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- 1.6) พัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ด้านการพัฒนาชุมชนและเข้ามาทำงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- 2.1) หัวใจสำคัญของภาคีเครือข่าย คือการสื่อสารที่ดี เพื่อสร้างความเข้าใจในปัญหา และสร้างความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนในการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชน
- 2.2) หน่วยงานท้องถิ่น ต้องเข้าถึงและเข้าใจชุมชน ให้ความร่วมมือและสนับสนุนชุมชนตามภารกิจของตนอย่างเต็มที่และจริงใจ

- 2.3) ภาคเอกชนให้การสนับสนุน ร่วมพัฒนาในลักษณะเกื้อกูลเพื่อสังคมโดยรวม
- 2.4) สถาบันการศึกษา สนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชน เช่น การพัฒนาทักษะอาชีพ
- 2.5) หน่วยงานระดับประเทศและนานาชาติ ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย และสนับสนุนการยกระดับมาตรฐานและศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการตนเอง

ข้อจำกัดของการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ข้อจำกัดของการศึกษา มีดังนี้

1) การศึกษานี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการสร้างเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคม โดยมีระยะเวลาจำกัด (ประมาณ 3 เดือน ตั้งแต่ช่วงปลายเดือนมิถุนายน-กันยายน 2567) ทำให้จำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับมาจากกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนน้อย แม้ว่าจะอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ในทางสถิติ แต่อาจยังไม่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มประชากรทั้งหมด อีกทั้งยังไม่มีการเก็บข้อมูลผลลัพธ์แทรกแซง เช่น ผลที่อาจเกิดจากโครงการอื่นในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งอาจมีผลต่อผลตอบแทนโดยรวม จึงอาจไม่สะท้อนผลกระทบของโครงการได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น หากมีการศึกษาผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคงในอนาคต ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ผลลัพธ์แทรกแซงเพื่อนำมาแยกออกจากผลกระทบที่เกิดจากโครงการที่ประเมินด้วย

2) เครื่องมือเก็บข้อมูลคนในชุมชนเป็นการให้คนในชุมชนกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง จึงอาจมีอคติ (Bias) ในการตอบ โดยผู้ตอบอาจตอบตามความคาดหวังของสังคม หรือเข้าใจคำถามคลาดเคลื่อน ทำให้ผลที่ได้อาจมีค่าคะแนนสูงเกินความเป็นจริง การศึกษาในอนาคตจึงควรใช้เครื่องมือการเก็บข้อมูลประเภทอื่นร่วมด้วย เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการใช้แบบสอบถาม หรือการจัดให้มีผู้ถามแบบสอบถามรายบุคคล เพื่อได้ข้อมูลตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด เป็นต้น

3) กรณีของชุมชนบ้านมั่นคงของอำเภอบ้านไผ่เพิ่งเริ่มดำเนินการไม่นาน และบ้านส่วนใหญ่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง ทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างได้ค่อนข้างน้อย และยังไม่สามารถเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรได้ทั้งหมด ดังนั้น ควรมีการประเมินผลตอบแทนทางสังคมอีกครั้งในช่วงที่มีผู้อาศัยในหมู่บ้านครบตามจำนวนแล้ว

បរណាបុករ

บรรณานุกรม

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2567). คู่มือการบริหารโครงการสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย ปีงบประมาณ 2567. https://web.codi.or.th/printing_media/20240724-55765/
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2555). การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม: ด้านผู้พิการและผู้สูงอายุ (เล่ม 4). <https://thailand-sroi.online/wp-content/uploads/2020/04/04DisandElderly-new.pdf>
- สถิตี้อาชนานันท์กุล และภัทราพร แย้มละออ. (2560). คู่มือการประเมินผลลัพธ์ทางสังคมและผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สำนักสินเชื่อ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2566). แนวทางการปฏิบัติงานด้านสินเชื่อ ประจำปี 2566. <https://web.codi.or.th/wp-content/uploads/2023/03/คู่มือแนวทางการปฏิบัติงานด้านสินเชื่อ-ประจำปีงบประมาณ-2566.pdf>
- อดิศักดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และคณะ. (2567). รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาประมวลองค์ความรู้ด้านอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมจากการลงทุนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2024/04/2024_01_NRE_412253.pdf
- Chapman, B., & Lounkaew, K. (2010). Income contingent student loans for Thailand: Alternatives compared. *Economics of Education Review*, 29(5), 695-709.
- Nicholls, J., Lawlor, E., Neitzert, E., & Goodspeed, T. (2012). *A guide to social return on investment*. London: The SROI Network
- Rauscher, O., Schober, C., & Millner, R. (2012). *Social impact measurement und social return on investment (SROI)-analysis*. https://socialvalueuk.org/wp-content/uploads/2016/03/Social-Impact-Measurement-and-SROI_English_Version_final_2.pdf

ภาคผนวก

เครื่องมือ เก็บข้อมูล

1) แบบสอบถามคนในชุมชน

(ตัวอย่าง)

แบบสอบถามคนในชุมชน

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

ด้วยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) อยู่ระหว่างการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคง โดยมีชุมชนบ้านมั่นคงในจังหวัดขอนแก่นเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำเครื่องมือที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับโครงการบ้านมั่นคงอื่น ๆ และจัดทำข้อเสนอแนะทางนโยบายในอนาคต

สศช. จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการสละเวลาตอบคำถามต่าง ๆ ด้านล่างนี้ โดยจะใช้เวลาในการตอบคำถามประมาณ 10 – 15 นาที ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะถูกนำเสนอในภาพรวม ไม่มีการนำเสนอในระดับบุคคล สศช. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามนี้ และขอขอบคุณท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันมีค่า ณ โอกาสนี้ด้วย

- ☐ ยินดีตอบแบบสอบถาม
- ☐ ไม่ยินดีตอบแบบสอบถาม

(หากท่านไม่ยินดีที่จะตอบแบบสอบถาม ขอให้ท่านเว้นว่างในส่วนที่เหลือ)

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือ ☐ หน้าตัวเลือกที่ท่านเลือก และเติมข้อความในช่องว่างตามข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของตัวแทนครัวเรือน (ผู้ตอบแบบสอบถามนี้)

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ
2. อายุ ปี
3. การศึกษา (รวม กศน.) ☐ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ☐ ม.ต้น (ม.1 – ม.3) ☐ ม.ปลาย (ม.4 - ม.6)
☐ ปวช. ☐ ปวส./อนุปริญญา ☐ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี ☐ ไม่ได้ศึกษา
4. อาชีพหลักรายได้บาท/เดือน
5. รายได้หลักมาจากบุคคลใดในครอบครัว ☐ ตัวท่านเอง ☐ แฟน/สามี-ภรรยา ☐ พ่อ-แม่
☐ ลูก ☐ อื่น ๆ ระบุ..... (ตอบได้หลายข้อ)
6. จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้าน (รวมตัวท่าน) มีจำนวน คน
- (1) ตัวท่านเอง
- (2) สมาชิกคนที่ 2: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (3) สมาชิกคนที่ 3: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (4) สมาชิกคนที่ 4: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (5) สมาชิกคนที่ 5: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (6) สมาชิกคนที่ 6: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (7) สมาชิกคนที่ 7: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (8) สมาชิกคนที่ 8: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (9) สมาชิกคนที่ 9: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ
- (10) สมาชิกคนที่ 10: อายุ ปี ความสัมพันธ์ การศึกษาสูงสุด อาชีพ

ตอนที่ 2 การเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง

7. ชื่อชุมชนบ้านมั่นคงที่ท่านอาศัยอยู่ในปัจจุบัน
8. ท่านอาศัยในชุมชนบ้านมั่นคงแห่งนี้เป็นระยะเวลา ปี ตั้งแต่ พ.ศ.
9. ชื่อชุมชนที่ท่านอยู่อาศัยก่อนหน้านี้
10. ลักษณะการอยู่อาศัยในชุมชนเดิมที่ท่านเคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้
 - ☐ ที่บุกรุก ☐ เช่าที่ดินราชพัสดุ ☐ ที่ดินริมรางรถไฟ ☐ บ้านเช่า ☐ ไม่ทราบ ☐ อื่น ๆ ระบุ.....
11. ชุมชนเดิมก่อนมาอยู่บ้านมั่นคงที่ท่านเคยอยู่ก่อนหน้านี้ มีปัญหาในชุมชนหรือไม่
 - ☐ ไม่มี
 - ☐ มี ปัญหาที่พบ คือ ☐ ยาเสพติด ☐ ลักขโมย ☐ ทะเลาะวิวาทเสียงดัง ☐ สภาพแวดล้อมสกปรก
 - ☐ อื่น ๆ ระบุ..... (ตอบได้หลายข้อ)
12. ท่านทราบข่าวโครงการบ้านมั่นคงจากที่ใด (ตอบได้หลายข้อ)
 - ☐ เจ้าหน้าที่ พอช. ☐ เจ้าหน้าที่เทศบาล ☐ คนในครอบครัว/ญาติ ☐ เพื่อนบ้าน ☐ อื่น ๆ ระบุ.....
13. สาเหตุที่ท่านเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง (ตอบได้หลายข้อ)
 - ☐ โคนไร้รัฐ ☐ ครอบครัวขยาย ☐ ยากมีบ้านเป็นของตนเอง ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ.....
14. รูปแบบบ้านมั่นคงของท่าน
 - ☐ บ้านเดี่ยวชั้นเดียว ☐ บ้านเดี่ยวสองชั้น ☐ ตึกแถว
 - ☐ บ้านแฝดชั้นเดียว ☐ บ้านแฝดสองชั้น ☐ อื่น ๆ ระบุ.....
15. บ้านมั่นคงของท่านประกอบด้วย ห้องนอน | ห้องน้ำ | ห้องครัว | ห้องนั่งเล่น | ที่จอดรถ (ระบุตัวเลข เช่น 2 ห้องนอน | 1 ห้องน้ำ | 1 ห้องครัว | 1 ห้องนั่งเล่น | 0 ที่จอดรถ)
16. ที่ดินบ้านมั่นคงของท่านมีเนื้อที่ ตารางวา
17. ที่ดินบ้านมั่นคงของท่านกู้สหกรณ์หรือเช่า
 - ☐ กู้จากสหกรณ์ ราคา บาท
 - ☐ เช่า ค่าเช่าล่าสุด ปีละ บาท
18. ราคาบ้านที่กู้จากสหกรณ์ชุมชน บาท
19. ท่านมีการตกแต่งบ้านมั่นคงที่ท่านอยู่อาศัย (เพื่อความสวยงาม/ใช้ประโยชน์ เช่น เปลี่ยนผ้า กันห้อง) เพิ่มเติมหรือไม่
 - ☐ ไม่มี ☐ มี ค่าใช้จ่ายประมาณ บาท
20. ท่านมีการซ่อมแซมบ้านมั่นคงที่ท่านอยู่ในปัจจุบันหรือไม่
 - ☐ ไม่มี ☐ มี ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมประมาณบาท/ปี
21. บ้านเดิมที่ท่านเคยอยู่ก่อนย้ายมาที่บ้านมั่นคง เคยมีการซ่อมแซมหรือไม่
 - ☐ ไม่มี ☐ มี ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมประมาณบาท/ปี

ตอนที่ 3 ความรู้สึกของท่านในด้านต่าง ๆ (เปรียบเทียบก่อน - หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง)

โปรดให้คะแนนระดับความรู้สึก 1 (น้อยที่สุด) – 10 (มากที่สุด) ในข้อ 22 - 27

น้อยที่สุด 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 มากที่สุด

ข้อความ	ก่อนเข้าอยู่บ้านมั่นคง (ระบุตัวเลข 1 - 10)	หลังเข้าอยู่บ้านมั่นคง (ระบุตัวเลข 1 - 10)
22. ท่านคิดว่าครอบครัวของท่านมีความสัมพันธ์ที่ดีในระดับใด		
23. ท่านคิดว่าครอบครัวของท่านมีความสุขในระดับใด		

แบบสอบถามฉบับเต็ม

2) แบบสอบถามผู้นำชุมชน

(ตัวอย่าง)

แบบสอบถามผู้นำชุมชน

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

ด้วยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) อยู่ระหว่างการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคง โดยมีชุมชนบ้านมั่นคงในจังหวัดขอนแก่นเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำเครื่องมือที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับโครงการบ้านมั่นคงอื่น ๆ และจัดทำข้อเสนอแนะทางนโยบายในอนาคต สศช. จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการสละเวลาตอบคำถามต่าง ๆ ด้านล่างนี้ โดยจะใช้เวลาในการตอบคำถามประมาณ 5 - 10 นาที ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะถูกนำเสนอในภาพรวม ไม่มีการนำเสนอในระดับบุคคล สศช. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามนี้ และขอขอบคุณท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันมีค่ามา ณ โอกาสนี้ด้วย

☐ ยินดีตอบแบบสอบถาม

☐ ไม่ยินดีตอบแบบสอบถาม

(หากท่านไม่ยินดีที่จะตอบแบบสอบถาม ขอให้ท่านเว้นว่างในส่วนที่เหลือ)

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือ ☐ หน้าตัวเลือกที่ท่านเลือก และเติมข้อความในช่องว่างตามข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของท่าน (ผู้ตอบแบบสอบถามนี้)

- เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ
- อายุ ปี
- การศึกษา ☐ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
☐ ปวช. ☐ ปวส. ☐ปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
- อาชีพ
- รายได้ต่อเดือนประมาณ
☐ 1 - 3,000 บาท ☐ 3,001 - 6,000 บาท ☐ 6,001 - 9,000 บาท
☐ 9,001 - 12,000 บาท ☐ 12,000 บาทขึ้นไป
- ชื่อชุมชนบ้านมั่นคงที่ท่านอาศัยอยู่ในปัจจุบัน
- ท่านอาศัยในชุมชนบ้านมั่นคงแห่งนี้เป็นระยะเวลา ปี ตั้งแต่ พ.ศ.

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการบริหาร/ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคง

- ท่านสมัครเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงและเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่เป็นกลุ่มแรกหรือไม่
☐ ไม่ใช่ ☐ ใช่
- ท่านเคยมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่หรือไม่
☐ ไม่เคย ☐ เคย โปรดระบุลักษณะการมีส่วนร่วม.....

แบบสอบถามฉบับเต็ม

3) แบบสอบถามสหกรณ์ชุมชน (ตัวอย่าง)

แบบสอบถามสหกรณ์ชุมชนฯ

การประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคง จังหวัดขอนแก่น

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) อยู่ระหว่างการศึกษาและพัฒนาเครื่องมือการประเมินผลตอบแทนทางสังคมของโครงการบ้านมั่นคง โดยมีชุมชนบ้านมั่นคงในจังหวัดขอนแก่นเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำเครื่องมือที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับโครงการบ้านมั่นคงอื่น ๆ และจัดทำข้อเสนอแนะทางนโยบายในอนาคต

สศช. จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการสละเวลาตอบคำถามต่าง ๆ ด้านล่างนี้ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับจะถูกนำเสนอในภาพรวม ไม่มีการนำเสนอในระดับบุคคล สศช. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามนี้ และขอขอบคุณท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันมีค่ามา ณ โอกาสนี้ด้วย

☐ ยินดีตอบแบบสอบถาม

☐ ไม่ยินดีตอบแบบสอบถาม

(หากท่านไม่ยินดีที่จะตอบแบบสอบถาม ขอให้ท่านเว้นว่างในส่วนที่เหลือ)

คำถามของสหกรณ์ชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยมีสรุปในแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของสหกรณ์ เป็นการสอบถามข้อมูลที่ตั้ง ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของสหกรณ์ ขนาดและจำนวนคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ รวมถึงขนาดพื้นที่และขนาดบ้านของแต่ละชุมชน
2. การดำเนินงานด้านการเงินของสหกรณ์ เป็นการสอบถามในด้านการบริหารจัดการงบประมาณภาพรวมของสหกรณ์ งบการเงิน การดำเนินงาน รายรับ – รายจ่าย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลจากรายงานการดำเนินการประจำปีของสหกรณ์ พร้อมทั้งข้อมูลบุคลากรของสหกรณ์ และการเงินที่เกี่ยวข้องกับบุคลากร
3. การดำเนินงานของสหกรณ์ฯ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านมั่นคง เป็นการสอบถามบทบาทของสหกรณ์ที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ภาพรวมการดำเนินการภายในชุมชนที่สหกรณ์มีส่วนรวม และการบริหารจัดการชุมชนผ่านการจัดการของสหกรณ์ รวมถึงความร่วมมือกับสหกรณ์อื่น ๆ
4. ความคาดหวังในการบริหารจัดการในอนาคต เป็นการสอบถามถึงมุมมองของสหกรณ์ต่อการดำเนินการของสหกรณ์และคนในชุมชนบ้านมั่นคง

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือ ☐ หน้าตัวเลือกที่ท่านเลือก และเติมข้อความในช่องว่างตามข้อเท็จจริง หรือความคิดเห็นของท่าน
(หากไม่ประสงค์ที่จะตอบคำถามในข้อใด สามารถเลือกที่จะเว้นไว้โดยไม่ตอบคำถามได้)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของสหกรณ์และชุมชน

1. ชื่อสหกรณ์
2. ที่ตั้งสหกรณ์ เลข..... หมู่ที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....
 ซอย..... ถนน..... ตำบล.....
 อำเภอ จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์
 เบอร์โทรศัพท์ที่สะดวกให้ติดต่อ อีเมล.....
3. วันที่ก่อตั้งสหกรณ์ พ.ศ. ระยะเวลานับถึงปัจจุบัน (โดยประมาณ) ปี
4. จำนวนสมาชิกสหกรณ์ในปัจจุบัน
 - 4.1) ชุมชนที่รวมอยู่ในสหกรณ์ฯ มีจำนวนชุมชน
 - 4.2) จำนวนสมาชิกสามัญทั้งหมด ปี พ.ศ. มีจำนวนครัวเรือน
 - 4.3) จำนวนเจ้าหน้าที่สหกรณ์ (ปัจจุบัน) ปี พ.ศ. มีจำนวนคน
 - 4.4) จำนวนกรรมการสหกรณ์ (ปัจจุบัน) ปี พ.ศ. มีจำนวนคน
5. จำนวนเจ้าหน้าที่สหกรณ์ในปัจจุบัน

(1) รองผู้จัดการ จำนวน	คน	(2) ผู้ช่วยผู้จัดการ จำนวน	คน
(3) เจ้าหน้าที่นิติกร จำนวน	คน	(4) เจ้าหน้าที่การเงิน จำนวน.....	คน
(5) เจ้าหน้าที่บัญชี จำนวน	คน	(6) เภรัญญิก จำนวน	คน
(7) อื่น ๆ ระบุ.....	จำนวน	คน	
6. ขนาดที่ดินของชุมชน ไร่ งาน
7. แบบบ้านและขนาดที่ดินในชุมชน
 - 7.1) ขนาดที่ดินโดยเฉลี่ยของบ้านแต่ละหลัง ตัวอย่าง ขนาด .6x8 เมตร. หรือ 20 ตร.ว.

1) ขนาดแรก	ขนาด	หรือ.....ตร.ว.	จำนวนแปลง/ที่ดิน	แปลง
2) ขนาดที่สอง	ขนาด	หรือ.....ตร.ว.	จำนวนแปลง/ที่ดิน	แปลง
3) ขนาดที่สาม	ขนาด	หรือ.....ตร.ว.	จำนวนแปลง/ที่ดิน	แปลง
4) ขนาดที่สี่	ขนาด	หรือ.....ตร.ว.	จำนวนแปลง/ที่ดิน	แปลง
5) ขนาดที่ห้า	ขนาด	หรือ.....ตร.ว.	จำนวนแปลง/ที่ดิน	แปลง

แบบสอบถามฉบับเต็ม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ ผู้นำชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชน

เนื่องจากหลักการสำคัญของบ้านมั่นคง คือการสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืนและชุมชนเข้มแข็งบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีเงื่อนไขในการให้ความช่วยเหลือกับกลุ่มคน (ไม่ใช่รายบุคคล) ที่มีการร่วมกันออมเงินจากเงินเดือนดังกล่าว ทำให้ผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการมีบ้านเป็นของตนเอง ต้องมารวมกลุ่มกัน ส่งผลให้เกิดผู้นำกลุ่มขึ้น ซึ่งผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือของกลุ่มและกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มมีวินัยในการออมและได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกกลุ่ม และเมื่อได้รับการสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงจากพอช. แล้ว ผู้นำชุมชนก็มีการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

1) อำเภอชุมแพ

1.1) ความเป็นมาของการเกิดชุมชนบ้านมั่นคง

อำเภอชุมแพ เป็นเมืองการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น เนื่องจากเป็นเมืองท่าในการค้าขายและเป็นช่องทางผ่านไปยังภูมิภาคอื่นได้สะดวก จึงมีคนท้องถิ่นอื่นอพยพเข้ามาอาศัยเพื่อประกอบอาชีพจำนวนมาก จนเกิดเป็นชุมชนต่าง ๆ และกลายมาเป็นชุมชนแออัดในที่สุด เทศบาลเมืองชุมแพมีความต้องการที่จะแก้ไข

ปัญหาชุมชนแออัดดังกล่าว โดยได้ทำการสำรวจและจัดทำทะเบียนข้อมูลพื้นฐานของคนในอำเภอ ทั้งด้านรายได้ อาชีพ รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ในปี 2546 ภาครัฐมีนโยบายพัฒนาชุมชนแออัดของประเทศ และได้มอบหมายให้ พอช. ดำเนินโครงการบ้านมั่นคงเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนคนจนเมืองทั่วประเทศ จึงได้ร่วมกับเทศบาลเมืองชุมแพดำเนินโครงการบ้านมั่นคงขึ้นในอำเภอชุมแพ โดยพิจารณาจากข้อมูลที่เทศบาลฯ ได้จัดทำไว้ รวมทั้งได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมโครงการฯ

1.2) การเกิดขึ้นของผู้นำชุมชน

โดยผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงชุมแพมีบทบาทสำคัญในการผลักดันโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ให้ประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ สามารถขยายผลโครงการต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลา 20 ปี การทำงานอย่างต่อเนื่องช่วยสร้างผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชน พร้อมช่วยผลักดันคนในชุมชนให้เข้ามาเป็นผู้นำรุ่นใหม่ และมีส่วนร่วมในการบริหารชุมชน สำหรับการบริหารงานโครงการของผู้นำชุมชน แบ่งออกได้เป็น 3 รุ่น ดังนี้

ผู้นำชุมชนรุ่นแรก คือกลุ่มผู้ได้สิทธิ์เข้าอาศัยในพื้นที่โครงการเป็นกลุ่มแรก ในปี 2547 ซึ่งมีบทบาทในการผลักดันโครงการจนสำเร็จ ตั้งแต่การเป็นแกนนำในการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย ไปจนถึงทำงานร่วมกับ พอช. และเทศบาลเมืองชุมแพ ในการวางแผนพัฒนาชุมชน รวมถึงการออกแบบบ้าน และจัดสรรพื้นที่ชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน

ทั้งนี้ การกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของผู้นำแต่ละคนพิจารณาจากความรู้ความสามารถ รวมถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานโครงการบ้านมั่นคงชุมชน ทั้งในด้านการจัดหาที่ดินตั้งโครงการ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก งานด้านการเงิน รวมถึงงานฝ่ายช่างชุมชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการตั้งชุมชน การรวมกลุ่มของสมาชิกโครงการยังรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ เนื่องจากสมาชิกบางส่วนยังขาดความเชื่อมั่นในแนวทางการดำเนินโครงการ ผู้นำชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสารของโครงการอย่างครบถ้วน ชัดเจน และเข้าใจง่าย รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นว่าโครงการจะช่วยให้คนในชุมชนบรรลุเป้าหมายการมีบ้านเป็นของตนเองได้

กลุ่มผู้นำรุ่นต่อมา (รุ่นที่ 2) คือ กลุ่มผู้ได้สิทธิ์เข้าอาศัยในโครงการ เมื่อมีการขยายพื้นที่ดำเนินโครงการในปี 2550 ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีรายได้ไม่น้อยที่เทศบาลเมืองชุมแพสำรวจและรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ภายหลังจากที่การดำเนินโครงการในระยะแรกสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมและตอบสนองความต้องการมีบ้านของผู้มีรายได้ไม่น้อยได้ โดยผู้สนใจต้องสมัครเข้าร่วมโครงการทันทีที่ทราบข่าวการขยายพื้นที่โครงการ

บ้านมั่นคง อย่างไรก็ตาม การขยายพื้นที่และการก่อสร้างบ้านมั่นคงระยะที่สอง ในช่วงแรกประสบปัญหาการได้รับเงินสนับสนุนโครงการที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน สหกรณ์ชุมชนผู้พัฒนาโครงการและกลุ่มผู้นำชุมชนรุ่นแรกจึงแก้ปัญหาด้วยการ รวบรวมเงินทุนสหกรณ์และเงินสนับสนุนจากเทศบาลเมืองชุมแพมาใช้ในการ จัดหาพื้นที่และก่อสร้างบ้านส่วนหนึ่งไปพลางก่อน พร้อมกันนี้ กลุ่มผู้นำรุ่นที่ 2 ได้ผลักดันนโยบายการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้เป็นนโยบายสำคัญร่วมกับ พอช. จนได้รับเงินสนับสนุนเพิ่มเติมมาดำเนินการก่อสร้างบ้านส่วนที่เหลือให้แล้วเสร็จ

ผู้นำในกลุ่มปัจจุบัน (รุ่นที่ 3) คือกลุ่มบุตรหลานและเครือญาติของผู้ได้สิทธิ์ เข้าอาศัยในโครงการ รวมถึงกลุ่มครอบครัวขยาย ซึ่งเข้ามามีบทบาทการเป็นผู้นำ ชุมชนตั้งแต่ปี 2560 จากการได้เห็นความสำเร็จของการดำเนินโครงการในระยะแรก และการพัฒนาขยายผลอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดความเชื่อมั่นในแนวทางการดำเนิน โครงการ และต้องการเข้ามาทำงานในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การส่งเสริม อาชีพ การจัดบริการสาธารณะของชุมชน และการพัฒนาสวัสดิการตามความต้องการ ของคนในชุมชน เป็นต้น

1.3) การพัฒนาผู้นำชุมชน และคณะทำงานบริหารโครงการ บ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

นับตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ มีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุน ด้านองค์ความรู้และทักษะการบริหารงานด้านต่าง ๆ แก่ผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยในระยะแรกของการจัดตั้งชุมชนบ้านมั่นคง ได้แก่

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้ความรู้ด้านแนวทางการดำเนินงานและบริหารโครงการบ้านมั่นคง รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์
- สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น ให้ความรู้และคำแนะนำ เกี่ยวกับการจัดตั้งสหกรณ์ กฎระเบียบและแนวทางการบริหารงานสหกรณ์
- สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัดขอนแก่น ให้ความรู้และคำแนะนำ เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีสหกรณ์ให้ตัวแทนผู้นำชุมชน
- เทศบาลเมืองชุมแพ ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการก่อสร้างบ้านที่ได้ มาตรฐาน และความรู้เกี่ยวกับการจัดหาวัสดุก่อสร้าง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในการควบคุมและตรวจรับงานก่อสร้าง และขยายผลไปสู่การดำเนินการก่อสร้าง โดยคนในชุมชนได้

1.4) การปฏิบัติงานและการจัดการภายในชุมชน

- การปฏิบัติงานของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการทำงาน ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน บางคนทำหน้าที่เป็นกรรมการชุมชน และบางคนร่วมเป็น

กรรมการสหกรณ์ของชุมชน โดยในการทำงานกับสหกรณ์จะทำหน้าที่บริหารจัดการด้านเงินกู้ของสมาชิก ส่วนการทำงานในฐานะกรรมการชุมชนหรือกลุ่มผู้นำชุมชน จะทำหน้าที่ดูแลและจัดการงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชน

ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ทำงานประจำ จึงปฏิบัติภารกิจงานของชุมชนในช่วงนอกเวลางานประจำของแต่ละคน โดยมีระยะเวลาการปฏิบัติงานเฉลี่ยคนละ 3-4 ชั่วโมงต่อวัน หากอยู่ในช่วงการเตรียมการเพื่อจัดทำคำขอรับการสนับสนุนงบประมาณโครงการหรือมีกิจกรรมสำคัญในชุมชน อาจมีระยะเวลาการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยคนละ 6-8 ชั่วโมงต่อวัน โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเบี้ยประชุมคณะกรรมการ

• การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนและการจัดการภายในชุมชน

ผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงอำเภอชุมแพมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนรวมในกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยมีการประชุมเพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลสำคัญ รวมทั้งหารือและตัดสินใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหาสำคัญภายในชุมชน หรือการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

(1) ความปลอดภัยในชุมชน เช่น การจัดฝัชมุขชนให้สะดวกต่อการดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน การประสานตำรวจสายตรวจเข้ามาตรวจตราในพื้นที่เป็นประจำ และเพิ่มความเข้มงวดในการรักษาความปลอดภัยบริเวณที่ทำการสหกรณ์ โดยเฉพาะในวันนัดชำระค่าบ้าน

(2) การดูแลบริการสาธารณะในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการจัดพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจส่วนกลางของชุมชน การจัดกิจกรรมร่วมของคนในชุมชน เช่น ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 มีการแจกหน้ากากอนามัยและอาหารกล่องให้กับคนในชุมชน รวมถึงชุมชนข้างเคียง

(3) การส่งเสริมอาชีพและรายได้ในชุมชน ชุมชนมีการทำโรงงานผลิตน้ำดื่ม จัดหาพื้นที่ส่วนกลางสำหรับทำการเกษตรและแจกจ่ายผลผลิตให้คนในชุมชน เป็นต้น

2) อำเภอเมืองขอนแก่น (โครงการบ้านมั่นคงเมืองขอนแก่น สหกรณ์เคหสถานชุมชน 95 ก้าวหน้านคร)

2.1) ความเป็นมาของการเกิดชุมชนบ้านมั่นคง

บ้านมั่นคงเมืองขอนแก่น (ชุมชน 95 ก้าวหน้านคร) จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่ได้รับผลกระทบจากการไร้ที่อยู่ใต้โครงการพัฒนารถไฟรางคู่ที่ทำให้ประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณนั้นโดนไล่ออกจากพื้นที่ กลุ่มผู้รับผลกระทบจึงได้รวมกลุ่มกันเพื่อขอรับการสนับสนุนจาก พอช. และร่วมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการด้านเงินออมของคนในชุมชน ซึ่งต่อมา พอช. ได้ให้การสนับสนุนในการจัดหาที่ดินและให้สินเชื่อสำหรับที่อยู่อาศัยผ่าน

สหกรณ์ของชุมชน สำหรับการบริหารจัดการชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็น กรรมการสหกรณ์ควบคู่กันไปด้วย ทำให้มีความเข้าใจความต้องการของคนในชุมชน อย่างแท้จริง และผู้นำชุมชนมีประสบการณ์การทำงานที่หลากหลาย มีมุมมอง ที่เปิดกว้าง สามารถนำทักษะที่มีมาบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2.2) การเกิดขึ้นของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงชุมชน 95 ก้าวหน้านคร ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำ รุ่นบุกเบิกที่ร่วมผลักดันการจัดตั้งชุมชนบนที่ดินที่ได้จัดซื้อไว้ และต่อมาได้ชักชวน คนรุ่นใหม่ให้เข้ามาร่วมทำงาน และกลายเป็นผู้นำรุ่นถัดมา ซึ่งได้สานต่อ การบริหารงานและพัฒนาบ้านมั่นคงให้เข้มแข็งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ผู้นำรุ่นที่ 1 ผู้นำชุมชนรุ่นแรก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณ ริมทางรถไฟ ซึ่งเป็นที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ์ และถูกไล่รื้อจากการพัฒนารถไฟรางคู่ ทำให้คนในชุมชนบางส่วนต้องการหาที่อยู่ใหม่ที่มีความมั่นคงบนที่ดินที่เป็นของ ตนเอง จึงได้ตัดสินใจรวมกลุ่มกันสมัครเข้าร่วมโครงการฯ กับ พอช. และเริ่มเข้ามา มีบทบาทร่วมผลักดันโครงการบ้านมั่นคงชุมชน 95 ก้าวหน้านคร

การขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคงชุมชนเมืองขอนแก่น ในระยะแรกมุ่ง ดำเนินการสร้างบ้านบนพื้นที่ใหม่ที่ยังไม่มีความพร้อมด้านสาธารณูปการ อาทิ ถนน น้ำ ไฟฟ้า ทางผู้นำชุมชนประสานทางเทศบาลและหน่วยงานรับผิดชอบ เข้ามาดูแล การดำเนินโครงการระยะแรก ในปี 2551 มีการย้ายเข้าอยู่อาศัย จนเติบโตเป็นชุมชนและบริเวณโดยรอบได้รับการพัฒนา พร้อมบ้านมั่นคงตั้งอยู่ ในเขตเทศบาลซึ่งมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีผู้สนใจต้องการเข้าร่วม โครงการบ้านมั่นคงมากขึ้น ประกอบกับคนในชุมชนมีครอบครัวขยาย ทำให้ มีความต้องการบ้านเพิ่มขึ้น ดังนั้น ผู้นำชุมชนจึงให้ความสำคัญกับการบริหาร จัดการและจัดหาพื้นที่เพิ่มเพื่อการขยายโครงการ ทั้งนี้ ได้มีการชักชวนคนรุ่นใหม่ ให้เข้ามาร่วมทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนในระยะที่สอง

ผู้นำรุ่นที่ 2 เป็นกลุ่มผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหาร การเจรจา ไกล่เกลี่ย และการติดต่อประสานงาน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ใน การทำงานกับองค์กรขนาดกลางและใหญ่มาก่อน จึงมีการพัฒนารูปแบบและระบบ การบริหารจัดการชุมชนได้อย่างเป็นระบบระเบียบมากขึ้น มีการประสานจัดหา สาธารณูปโภค ไฟฟ้า น้ำประปาให้เพียงพอ จัดการด้านความสะอาดและขยะ บริหารจัดการการใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชน รวมถึงไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นของ คนในชุมชน ตลอดจนจัดทำระเบียบปฏิบัติ หรือข้อตกลงการอยู่อาศัยร่วมกัน ในชุมชนที่ชัดเจน

2.3) การปฏิบัติงานและการจัดการภายในชุมชน

- **การปฏิบัติงานของผู้นำชุมชน** เช่นเดียวกับบ้านมั่นคงชุมแพ ผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงเมืองขอนแก่นส่วนใหญ่มีงานประจำ และช่วยงานบริหารจัดการของชุมชนนอกเวลางานประจำ โดยมีระยะเวลาทำงานเฉลี่ยคนละ 3-4 ชั่วโมงต่อวัน โดยมีการแบ่งภารกิจความรับผิดชอบตามความสามารถ ความถนัด และประสบการณ์ของแต่ละคน

- **การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน** กลุ่มผู้นำชุมชนเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการตัดสินใจเรื่องสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน โดยสื่อสาร ผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น การประชุมประจำเดือน กลุ่ม Line ของชุมชน โดยประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญ ได้แก่

- (1) ความปลอดภัยในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีบริเวณติดต่อกับชุมชนอื่น และไม่มีรั้วหรือกำแพงกัน ทำให้คนนอกชุมชนสามารถเดินเข้า-ออกในพื้นที่ชุมชนได้ง่าย ซึ่งเสี่ยงต่อความปลอดภัยของคนในชุมชน นอกจากนี้ เจ้าของบ้านบางคนมีการปล่อยให้คนนอกเช่าอาศัยอยู่ในบ้านมั่นคงของชุมชน ซึ่งถือเป็นการทำผิดข้อตกลงการเช่าอยู่อาศัย โดยกลุ่มผู้นำชุมชนมีการจัดการตามขั้นตอนระเบียบของชุมชน ตั้งแต่ระดับการตักเตือน จนถึงการให้ออกจากชุมชน โดยคนในชุมชนให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการสอดส่อง ดูแลความปลอดภัยภายในชุมชน

- (2) การจัดการพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน โดยมีแผนการพัฒนาพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ และทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เช่น ลานกีฬา สนามเด็กเล่นและนันทนาการ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน

3) อำเภอบ้านไผ่ (โครงการบ้านมั่นคง สหกรณ์เคหสถาน 4 ชุมชนเมืองไผ่จำกัด)

บ้านมั่นคงอำเภอบ้านไผ่ เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ดินของการรถไฟ ที่ธรณีสงฆ์ ที่ดินของกรมเจ้าท่า ที่ดินของกรมธนารักษ์ การบุกรุกที่ดินของรัฐ รวมถึงพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซ้อน โดยเฉพาะพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากพายุโพดุลในปี 2562 ส่งผลให้คนในชุมชนเหล่านี้รวมกลุ่มกันโดยมีเป้าหมายที่ต้องการที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ที่มีความมั่นคง ปลอดภัย และมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ ต่อมาได้จัดตั้งเป็นสหกรณ์ในปี 2563

บ้านมั่นคงอำเภอบ้านไผ่ ได้รับการสนับสนุนการจัดหาที่ดิน และการก่อสร้างจากภาคเอกชน คือ ภาคธุรกิจ ภายใต้คณะกรรมการร่วมพัฒนาอำเภอบ้านไผ่ (กรอ.) โดยการก่อสร้างบ้านแล้วเสร็จและเริ่มทยอยให้คนในชุมชนบ้านมั่นคงย้ายเข้าอยู่ในปี 2566 อย่างไรก็ตาม ทางโครงการยังขาดสาธารณูปโภคด้านไฟฟ้า ผู้นำชุมชนจึงได้ดำเนินการขอไฟฟ้ามาใช้ชั่วคราว และยักรอให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

มาดำเนินการติดตั้งอย่างถาวร ส่งผลให้สมาชิกยังย้ายเข้าพักอาศัยไม่ครบตามจำนวน บ้านที่สร้างเสร็จในเฟสแรก สำหรับบทบาทของผู้นำชุมชนในการบริหารงานภายในชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1) การเกิดขึ้นของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการสหกรณ์บางส่วนมีประสบการณ์การเป็นผู้นำชุมชนในพื้นที่เดิม รวมถึงเคยขับเคลื่อนประเด็นความต้องการใกล้เคียงกับโครงการบ้านมั่นคงอื่นมาแล้ว โดยผู้นำชุมชนท่านหนึ่งเคยร่วมขับเคลื่อนกับหน่วยงานภาคประชาสังคมเครือข่ายสลัม 4 ภาค ในการผลักดัน “การแก้ปัญหาที่อาศัยของคนจนทั่วประเทศ” ให้เป็นนโยบายสำคัญของประเทศ (ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวมีความใกล้เคียงกับเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคงที่มุ่งแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย) โดยผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งโครงการ ตั้งแต่การรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนเงินกู้พัฒนาที่อยู่อาศัยจาก พอช. และการสนับสนุนด้านที่ดินและอื่น ๆ จากภาคเอกชน มีบทบาทในการวางแผนพัฒนาชุมชน ควบคุมงานก่อสร้างและดูแลระบบสาธารณูปโภคในชุมชน รวมทั้งการบริหารงบประมาณ เงินกู้ และการจัดการสินทรัพย์ของชุมชน

ทั้งนี้ การกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของผู้นำแต่ละคนจะพิจารณาจากความรู้ ความสามารถ รวมถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานโครงการบ้านมั่นคง

3.2) การปฏิบัติงานและการจัดการภายในชุมชน

- การปฏิบัติงานของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนบ้านมั่นคงส่วนใหญ่มีงานประจำ การปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับบ้านมั่นคงจึงทำในช่วงหลังจากเสร็จจากงานประจำ โดยมีระยะเวลาการทำงานเฉลี่ยคนละ 5-6 ชั่วโมงต่อวัน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน

ผู้นำชุมชนมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารสำคัญให้กับคนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยมีการประชุมเพื่อหารือและวางแผนการพัฒนาชุมชนเป็นประจำ แม้ว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รื้อมอบบ้านและย้ายเข้าพักอาศัยในพื้นที่โครงการ เนื่องจากอยู่ระหว่างการก่อสร้างและวางระบบสาธารณูปโภค แต่ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน ประเด็นการพัฒนาที่ชุมชนให้ความสำคัญ ได้แก่

(1) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชน โดยพัฒนาพื้นที่บางส่วนเป็นสวนหย่อมและพื้นที่ทำกิจกรรมของคนในชุมชน รวมทั้งการเร่งรัดติดตั้งสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ให้ครบทั้งโครงการ

(2) การส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ในชุมชน โดยการก่อตั้งโรงงานผลิตน้ำดื่มชุมชน รวมถึงขอรับการสนับสนุนการฝึกอบรมพัฒนาอาชีพเสริมให้คนในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ

สหกรณ์ชุมชน

สหกรณ์ชุมชน

1) อำเภอชุมแพ

การก่อตั้งสหกรณ์บ้านมั่นคงของอำเภอชุมแพ เป็นการพัฒนาจากกลุ่มออมทรัพย์ที่คนในชุมชนร่วมมือกันจัดตั้ง โดยการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อให้มีสถานะเป็นนิติบุคคลสำหรับการดำเนินธุรกรรมและกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นทางการของชุมชนบ้านมั่นคง

สำหรับสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคง อำเภอชุมแพ แห่งแรกจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2547 ซึ่งจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) มีจำนวนสหกรณ์รวม 8 แห่ง อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มออมทรัพย์อีก 5 แห่ง โดยมีจำนวนสมาชิกรวม 760 ครอบครัว

ตาราง พ1 จำนวนสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ของโครงการบ้านมั่นคงในอำเภอชุมแพ

ลำดับ	ชื่อสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์	ปีที่ตั้ง	ระยะเวลาที่ก่อตั้ง (จนถึง พ.ศ. 2566)
สหกรณ์			
1	บ้านร่มเย็น	2547	20
2	สหกรณ์เคหสถานกุดชุมแพพราน ราษฎร์พัฒนา	2551	16
3	สหกรณ์เคหสถานมั่นคงพัฒนา ชุมแพ จำกัด	2551	17
4	สหกรณ์เคหสถานอยู่เจริญสุข ชุมแพ จำกัด	2553	14
5	สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคง ชัยพฤกษ์ จำกัด	2553	14
6	สหกรณ์เคหสถานชุมชน โนนโพธิ์ทอง	2553	14
7	สหกรณ์เคหสถานบ้านคือชีวิต จำกัด	2555	12
8	สหกรณ์เคหสถานวิมานดิน จำกัด	2557	10
กลุ่มออมทรัพย์			
1	กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง แจ้งสว่างพัฒนา	2547	20
2	บ้านมั่นคงสว่างแสงศรี	2547	20
3	กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง หนองคะเน	2548	19
4	กลุ่มออมทรัพย์บ้านมั่นคง สวนไผ่	2549	18
5	บ้านมั่นคงชุมชนโนนแหลมทอง	2551	16

การบริหารจัดการของสหกรณ์

สหกรณ์ทั้ง 8 แห่งของอำเภอชุมแพ ดำเนินการภายใต้กฎระเบียบของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ โดยมีการจัดส่งงบการเงินประจำปีอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งในแต่ละสหกรณ์มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำด้านการเงินหรือเจ้าหน้าที่การบัญชีเป็นหลัก ส่วนงานด้านอื่นๆ มีกรรมการสหกรณ์เป็นอาสาสมัครทำงาน โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน คณะกรรมการสหกรณ์ส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ควบคู่กับการเป็นผู้นำชุมชนดูแลชุมชน

- **ด้านบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์** เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานหลักมีจำนวนน้อย และยังขาดทักษะในการบริหารงาน การจัดทำบัญชีและการเงินสหกรณ์ระเบียบและวิธีการทางสหกรณ์ใหม่ๆ จึงอาจทำให้การทำงานมีปัญหาอยู่บ้าง อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ได้มีการพัฒนาทักษะของเจ้าหน้าที่และกรรมการสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง โดยการเข้าร่วมการอบรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านกฎระเบียบที่ปรับปรุงใหม่ การจัดทำบัญชีตามระเบียบสหกรณ์ ตลอดจนความรู้ด้านสหกรณ์อื่นๆ นอกจากนี้ สหกรณ์ยังให้ความสำคัญกับการสรรหาคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่หรือกฎหมายให้เข้ามาทำงานกับสหกรณ์ เพื่อให้การบริหารจัดการมีระบบที่ทันสมัยมากขึ้น

- **ด้านการดูแลสมาชิกสหกรณ์** การประชุมสมาชิกจัดเป็นประจำทุกเดือนหรือประชุมเพิ่มเติม (วิสามัญ) หากมีความจำเป็นเร่งด่วน พร้อมทั้งสำรวจความต้องการของสมาชิกเพื่อทราบความต้องการและปัญหาของสมาชิก และหาทางออกในการแก้ปัญหาพร้อมกับสมาชิก ตลอดจนมีการจัดทำข้อตกลงในการจัดการชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้ สหกรณ์ยังมีบทบาทในการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการชุมชนและความรู้ที่น่าสนใจอื่น ๆ ให้กับสมาชิกด้วย

การบริหารด้านเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์

รอบการชำระเงินกู้ที่สหกรณ์กำหนดจะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน โดยเฉลี่ยจะมีรอบการชำระเงินกู้ 1 - 2 รอบ เพื่อให้สอดคล้องกับช่วงเวลาการรับรายได้จากการประกอบอาชีพของสมาชิกส่วนใหญ่ ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ชำระเงินงวดตรงต่อเวลา อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่สมาชิกไม่สามารถชำระเงินกู้ได้ตามที่กำหนด สหกรณ์จะมีการติดตาม และสอบถามถึงสาเหตุหรือปัญหาของสมาชิก และให้คำแนะนำแนวทางการแก้ปัญหาการค้างชำระเงินของสมาชิก สำหรับสาเหตุหลักที่ทำให้สมาชิกไม่สามารถชำระเงินกู้ได้ตามกำหนด มีดังนี้

- **รายได้ลดลง** เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขายรถเร่ ซึ่งได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจชะลอตัว รวมถึงการแพร่ระบาดของ COVID-19 ที่ทำให้การค้าขายไม่ดี บางรายถูกเลิกจ้าง ไม่สามารถหางานใหม่ได้ ซึ่งส่งผลให้ครัวเรือนไม่สามารถหาเงินมาจ่ายค่าบ้านได้ โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีผู้หารายได้หลักเพียงคนเดียว เป็นต้น

- **รายจ่ายที่ไม่คาดคิด** จากการที่สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้มีค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลเพิ่มขึ้น รวมถึงค่าใช้จ่ายที่ใช้สอยภายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าเทอมบุตรหลาน ราคาสินค้าและบริการ เป็นต้น

ในการแก้ปัญหาด้านการชำระคืนเงินกู้รายบุคคล สหกรณ์จะร่วมกับสมาชิกเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมสำหรับสมาชิกแต่ละราย เช่น ปรับลดยอดผ่อนชำระ ปรับโครงสร้างหนี้ ยืดระยะเวลาชำระหนี้ หรือลดดอกเบี้ย ลดค่าปรับล่าช้า ช่วยสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมของสมาชิก หรืออาจให้สมาชิกรับจ้างทำงานส่วนกลางของชุมชนเพื่อชดเชยหนี้ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

- **การวางแผนการลงทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน** สหกรณ์มีการวางแผนการลงทุนของชุมชนอย่างเป็นระบบเพื่อช่วยให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น หรือส่งเสริมการมีอาชีพเสริม เช่น ทำโรงงานน้ำดื่มเพื่อจำหน่ายให้แก่สมาชิกในราคาถูกเพื่อลดค่าใช้จ่าย และจำหน่ายให้แก่ชุมชนใกล้เคียง รวมถึงยังช่วยจ้างงานคนในชุมชน และยังมีการวางแผนการลงทุนทำนารวมอีกด้วย

ในช่วง พ.ศ. 2568 – 2570 สหกรณ์บ้านมั่นคงชุมแพมีแผนการลงทุนต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การให้สินเชื่อเงินกู้ระยะสั้น ดอกเบี้ยต่ำ สำหรับเป็นเงินทุนประกอบอาชีพ
- 2) โครงการ “โฮมแรงแปลงเมือง”
- 3) ธุรกิจรวมกลุ่มอาหาร “ปิ่นโตผูกรัก”
- 4) ธุรกิจรวมกลุ่มช่างชุมชน “ช่างบ้านบ้าน”
- 5) โรงเห็ดบ้านมั่นคงพัฒนา
- 6) จัดซื้อที่ดินสร้างฟาร์มเกษตรชุมชน

โครงการต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างความมั่นคงด้านรายได้ให้กับสมาชิกและครอบครัว เน้นการสร้างงานตามความถนัด และสร้างงานให้ลูกหลานของคนในชุมชน

- **การสร้างเครือข่าย** บ้านมั่นคงอำเภอชุมแพแห่งแรกก่อตั้งใน พ.ศ. 2547 รวมเป็นระยะเวลามากกว่า 20 ปี ที่คนในชุมชนรวมกลุ่มกัน ความสำเร็จที่เป็นที่ประจักษ์ส่งผลให้มีการต่อยอดขยายไปสู่ชุมชนอื่น จนมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงต่อเนื่องเรื่อยมา พร้อมทั้ง มีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนบ้านมั่นคงภายในจังหวัด และกับจังหวัดอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการแก้ปัญหาของชุมชน และเป็นเครือข่ายให้ความช่วยเหลือกันในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ที่ร่วมให้คำปรึกษา ส่งเสริมความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและอาชีพของคนในชุมชน

ความคาดหวังที่มีต่อชุมชน

ชุมชนบ้านมั่นคงในอนาคต

- **สหกรณ์มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบและทันสมัย** โดยมีคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยพัฒนาสหกรณ์และบ้านมั่นคง ต่อยอดการพัฒนาจากรุ่นสู่รุ่น มีการส่งผ่านความรู้และจิตสำนึกรักบ้านเกิดสู่สมาชิกรุ่นใหม่
- **ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและมีสวัสดิการชุมชน** ชุมชนมีความปลอดภัยและมีสภาพแวดล้อมที่ดี สามารถส่งต่อความยั่งยืนด้านที่อยู่อาศัยให้เป็นมรดกแก่บุตรหลาน ตลอดจนมีสวัสดิการชุมชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ หรือกลุ่มเปราะบางในชุมชน
- **ชุมชนมีความเข้มแข็ง** สมาชิกมีความมั่นคงในชีวิต มีความปรองดองสามัคคี ชุมชนสามารถดูแลจัดการและพึ่งพาตัวเองได้ ส่งต่อความยั่งยืนให้คนรุ่นใหม่
- **ความมั่นคงในอาชีพและการศึกษา** ยกระดับการศึกษาของบุตรหลานและคนในชุมชนให้สูงขึ้น เยาวชนได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพที่ตรงตามความต้องการ การยกระดับให้เป็นชุมชนในสังกัดเทศบาล หากได้ยกระดับเป็นชุมชนสังกัดเทศบาล จะทำให้ได้รับงบประมาณจากภาครัฐมากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันเป็นชุมชนแฝง จึงได้งบประมาณมาพัฒนาชุมชนไม่มากนัก

2) อำเภอเมืองขอนแก่น (ชุมชน 95 ก้าวหน้านคร)

บ้านมั่นคงอำเภอเมืองขอนแก่น อยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเขตเทศบาลนครเมืองขอนแก่น หรือ “คณะกรรมการเมืองขอนแก่น” สำหรับสหกรณ์เคหสถานแก่นนคร จำกัด เป็นสหกรณ์บ้านมั่นคงของ “ชุมชน 95 ก้าวหน้านคร” ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2552 จากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยตั้งแต่ พ.ศ. 2551 จึงจัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์ มีจำนวนสมาชิก 306 ครอบครัว (ข้อมูล ณ พ.ศ. 2566) โดยสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายรับจ้างทั่วไป และลูกจ้าง

การบริหารจัดการของสหกรณ์

สหกรณ์เคหสถานแก่นนคร ดำเนินการภายใต้กฎระเบียบ และจัดส่งการเงินประจำปีอย่างสม่ำเสมอ โดยการบริหารจัดการชุมชนมีสภาพคล่อง และสามารถปิดบัญชีได้ทุกปี มีการบริหารบัญชีที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และคณะกรรมการสหกรณ์มาจากการเลือกตั้งตามรอบเวลา มีความเคร่งครัดในการทำหน้าที่ และมีการจัดประชุมเพื่อเผยแพร่ข่าวสาร กฎระเบียบสหกรณ์เป็นประจำทุกเดือน

การบริหารด้านเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์

สหกรณ์กำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ของสมาชิกแบบยืดหยุ่นเพื่อให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพของสมาชิก โดยสมาชิกสามารถกำหนดการแบ่งจ่ายระหว่างเดือนให้สอดคล้องกับรอบรายได้ของสมาชิกได้ ซึ่งส่วนใหญ่ ที่ขาดส่งหรือผิดนัดชำระหนี้เงินกู้ค่อนข้างน้อย กรรมการสหกรณ์จะดำเนินการติดตามและการสอบถามถึงสาเหตุ และให้คำแนะนำแนวทางที่จะช่วยให้สมาชิกสามารถชำระเงินกู้ได้ ปัญหาที่พบในการดำเนินการและการแก้ไข

- ด้านการชำระหนี้เงินกู้ : กรณีสมาชิกชำระหนี้ไม่ตรงเวลาหรือผิดนัดชำระหนี้ สหกรณ์จะช่วยสำรองจ่ายเงินจ่ายหนี้ให้ พอช. ไปก่อน เพื่อให้สมาชิกไม่อยู่ในสถานะขาดส่งกับเจ้าหนี้ และสหกรณ์จะเร่งรัดหนี้กับสมาชิกในภายหลัง

- ด้านบุคลากร : สหกรณ์ยังขาดบุคลากรประจำในการทำงาน คณะกรรมการสหกรณ์จึงเข้ามาช่วยทำงานกับสหกรณ์ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

- ด้านกฎระเบียบ : สหกรณ์ปรับระบบการทำงานให้ทันสมัยและเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับที่ปรับปรุงใหม่อยู่เสมอ

- ด้านวัสดุอุปกรณ์ : สหกรณ์ยังขาดอุปกรณ์เครื่องมือที่ทันสมัยที่จำเป็นต่อการทำงาน ทางสหกรณ์ได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่สำคัญต่อการทำงานตามความจำเป็นให้ได้มากที่สุด

- การดูแลสมาชิกสหกรณ์ : คณะกรรมการสหกรณ์ในปัจจุบันส่วนใหญ่ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการชุมชนด้วย จึงทำหน้าที่ช่วยดูแลชุมชนและการพัฒนาชุมชนควบคู่กับการบริหารจัดการสหกรณ์ เป็นผลให้การทำหน้าที่ของกรรมการสหกรณ์และกรรมการชุมชน ไม่สามารถแยกบทบาทกันได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้การจัดการภายในชุมชนได้มีการแบ่งให้กรรมการชุมชนแต่ละคนรับผิดชอบดูแลสมาชิกในชุมชนในลักษณะแบ่งเขตเป็นกลุ่มบ้าน เจ้าหน้าที่สหกรณ์จึงสามารถประสานงานผ่านหัวหน้ากลุ่มบ้านในแต่ละเขตในการเข้าถึงหรือติดตามหนี้ของสมาชิกได้อย่างใกล้ชิด

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

สหกรณ์มีการประชุมกับสมาชิกเป็นประจำทุกเดือน โดยมีการเผยแพร่ข่าวสารของสหกรณ์ รายงานผลการดำเนินงาน รวมถึงการหารือแนวทางการจัดทำสวัสดิการชุมชน ให้สอดคล้องกับผลสำรวจความต้องการและปัญหาของสมาชิก และคนในชุมชน ตลอดจนช่วยทำหน้าที่ประสานความร่วมมือของสมาชิก เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นไปตามข้อตกลงของชุมชน

ความคาดหวังที่มีต่อชุมชน

- สถานะทางการเงินของสหกรณ์มีความมั่นคง โดยสหกรณ์ให้ความสำคัญ

กับการดึงดูดและพัฒนาคนรุ่นใหม่ที่มีทักษะและความรู้สมัยใหม่เข้ามาทำงานกับสหกรณ์ รวมถึงมุ่งขยายโอกาสพัฒนาทักษะและสร้างอาชีพให้กับสมาชิกให้มีความมั่นคงด้านรายได้ การจ้างงานภายในชุมชน การต่อยอดธุรกิจของสมาชิก ให้มีการพัฒนาทักษะอาชีพ ตามความต้องการของคนในชุมชน ตลอดจนความสามัคคีภายในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยให้สมาชิกร่วมออกแบบอนาคตของชุมชนตนเอง และการสร้างความภูมิใจแก่เยาวชนให้เกิดความรักในถิ่นที่อยู่

- เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชนบ้านมั่นคง ส่งเสริมด้านการศึกษาของเยาวชนในชุมชน เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ การมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด และกลับเข้ามาช่วยกันพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคง

3) อำเภอบ้านไผ่

สหกรณ์เคหสถาน 4 ชุมชน เมืองไผ่ จำกัด เกิดจากการรวมกลุ่มของคนจากหลากหลายชุมชน เช่น ชุมชนไผ่เรือ (รถไฟ) ชุมชนแออัด ชุมชนบ้านเขาครีวเรือนขยาย และชุมชนที่ประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซาก โดยเริ่มต้นจากการรวมกันเป็นกลุ่มออมทรัพย์ จากนั้นจึงยกระดับขึ้นมาเป็นสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคง และได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เมื่อ พ.ศ. 2563 ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) มีจำนวนสมาชิก 271 ครอบครัว สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และขับรถเร่

การบริหารจัดการของสหกรณ์

สหกรณ์เคหสถาน 4 ชุมชน เมืองไผ่ จำกัด ดำเนินการภายใต้กฎระเบียบของสหกรณ์และจัดส่งงบการเงินประจำปีอย่างสม่ำเสมอ การบริหารจัดการด้านการเงิน มีสภาพคล่อง โปร่งใส ตรวจสอบได้

- บุคลากรของสหกรณ์ สหกรณ์เพิ่งจัดตั้ง จึงยังขาดบุคลากรในหลายด้าน มีพนักงานประจำ 1 คน ทำหน้าที่ดูแลด้านบัญชีและการเงิน กรรมการสหกรณ์จึงช่วยดูแลในส่วนงานดูแลสมาชิกในด้านอื่นๆ นอกจากนี้ มีการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่และกรรมการสหกรณ์ศึกษาเพิ่มเติมในกฎระเบียบและแนวทางการบริหารจัดการสหกรณ์

- การดูแลสมาชิก กรรมการสหกรณ์ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ผู้นำชุมชนควบคู่ไปด้วย จึงมีการจัดแบ่งหน้าที่การดูแลสมาชิกชุมชนในการรวบรวมเงินงวดจากสมาชิกส่งให้สหกรณ์ในแต่ละเดือน นอกจากนี้ ยังมีการประชุมสมาชิกทุกเดือนเพื่อรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมถึงร่วมกับสมาชิกในการวางแผนพัฒนาชุมชน

- การจัดการปัญหาด้านการชำระเงินกู้ ส่วนใหญ่สมาชิกชำระเงินงวดตรงต่อเวลา โดยชำระเงินกู้ในช่วงสัปดาห์สุดท้ายของเดือน กรณีสมาชิกชำระเงินกู้ล่าช้าจะมีการติดตามและร่วมกันหาแนวทางให้สมาชิกสามารถชำระหนี้ได้

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

สหกรณ์บ้านไผ่มีการวางแผนการลงทุนเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้กับสมาชิก โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน โดยมีแผนจะลงทุนทำโรงงานน้ำดื่ม (ปี 2567) เพื่อจำหน่ายให้แก่สมาชิกในราคาถูกลง เพื่อลดค่าใช้จ่าย รวมทั้งช่วยการจ้างงานคนในชุมชนมาทำงานในโรงงานด้วย นอกจากนี้ สหกรณ์บ้านไผ่มีโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยส่งเสริมกิจกรรมการเพิ่มรายได้ให้สมาชิก เช่น ตลาดและร้านค้าชุมชน รวมถึงการลงทุนซื้อที่ดินเพื่อส่งเสริมการเกษตรและให้สมาชิกทำการเกษตร การปลูกผัก การทำฟาร์มเห็ด รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ และการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การอบรมทักษะอาชีพ เป็นต้น

ความคาดหวังที่มีต่อชุมชน

- พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น สร้างอาชีพให้คนในชุมชนมีรายได้ที่มั่นคง ตลอดจนการพัฒนาสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยให้ดีขึ้น จัดให้มีสวัสดิการ และดูแลความปลอดภัยของชุมชน
- เยาวชนรุ่นใหม่ มีการศึกษาที่สูงขึ้น มีความมั่นคงในอาชีพ เข้าใจหลักการพัฒนาชุมชนบ้านมั่นคง มีความภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านมั่นคง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ
ผู้ดูแลชุมชน
(อสม. อปพร. และตำรวจ)

ผู้ดูแลชุมชน (อสม. อปพร. และตำรวจ)

1) อำเภอชุมแพ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

- **หน้าที่และความรับผิดชอบ**

- ดูแลด้านสุขภาพและสุขอนามัยของคนในชุมชนในระดับปฐมภูมิ รวมทั้งการป้องกันโรคติดต่อและโรคอุบัติใหม่ในพื้นที่ การดูแลผู้ป่วยติดเตียง หญิงตั้งครรภ์ หญิงตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร (คุณแม่วัยใส) ผู้ป่วยเบาหวาน คนพิการ ผู้สูงอายุ ซึ่งทำงานร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและเทศบาล โดยมีการลงพื้นที่ สัปดาห์ละครั้ง

- ดูแลด้านการรักษาความสะอาดและจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน โดยคณะกรรมการชุมชนฯ ประสานกับเทศบาลในการขอรับบริการเก็บขนขยะมูลฝอย ในอัตรา 20 บาทต่อครัวเรือน สำหรับการรักษาความสะอาดในชุมชน ไม่มีการจ้างคนทำความสะอาด คนในชุมชนเป็นผู้ดูแลร่วมกัน

- **สวัสดิการและค่าตอบแทน** ได้รับเงินค่าป่วยการ จำนวน 2,000 บาท ต่อเดือน¹ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติภารกิจ และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจ ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

- **การพัฒนาบุคลากรทั้งด้านการจัดอบรม และศึกษาดูงาน** โดยสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดมีการจัดอบรมให้กับ อสม. เช่น การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การวัดความดัน เจาะเลือด เป็นต้น โดยหลังการฝึกอบรมจะได้รับประกาศนียบัตร และใบอนุญาต นอกจากนี้ สำนักงานฯ จัดให้มีการศึกษาดูงานระหว่างจังหวัด เพื่อให้ อสม. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายในการทำงาน

- **การประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ** อสม. มีการทำงาน ร่วมกับแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่อนามัย อย่างใกล้ชิด ผ่านไลน์กลุ่ม

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

- **หน้าที่และความรับผิดชอบ** ภายในชุมชนไม่มีการจ้างเจ้าหน้าที่ รักษาความปลอดภัย เนื่องจากมี อปพร. เป็นผู้ช่วยดูแลความปลอดภัยในชุมชน โดยมีหน้าที่หลัก ดังนี้

- ดูแลด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และป้องปรามเหตุ ความรุนแรง รวมถึงการซ่อมแซมสิ่งชำรุดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

- การแก้ปัญหาอุทกภัย อัคคีภัย โดยมีการประสานงานร่วมกับหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล และตำรวจ

- **ค่าตอบแทน** สำหรับ อปพร. ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยได้กำหนด ค่าตอบแทนของ อปพร. ในอัตราเดียวกันทั่วประเทศ คือ หากปฏิบัติหน้าที่ไม่เกิน 4 ชั่วโมง ได้รับค่าตอบแทน 100 บาท ระยะเวลา 4-8 ชั่วโมง ได้รับค่าตอบแทนเพิ่ม อีก 100 บาท (รวมเป็นเงิน 200 บาท) และหากเกินกว่า 8 ชั่วโมงขึ้นไป จะได้รับ ค่าตอบแทน 300 บาท ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่ เป็น อปพร. ในชุมชนจะได้รับเงิน จำนวน 100 - 300 บาทต่อวัน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่การปฏิบัติภารกิจ

- **การพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการบริการประชาชน** อปพร. ได้รับการฝึกอบรมด้านความปลอดภัยที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน อาทิ วิธีการดูแลรักษา ความสงบเรียบร้อย และบทบาทหน้าที่ของฝ่ายรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน

¹ เมื่อวันที่ 7 มี.ค. 2566 ซึ่งมี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นประธาน มีมติ เห็นชอบ ‘การเพิ่มค่าป่วยการ’ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และอาสาสมัคร สาธารณสุขกรุงเทพมหานคร (อสส.) จากเดิมเดือนละ 1,000 บาทต่อคน เป็นเดือนละ 2,000 บาทต่อคน

ปัญหาในชุมชนและวิธีการแก้ไข

ปัญหาและวิธีการแก้ไขที่ อปพร. และ อสม. พบในชุมชนบ้านมั่นคงชุมแพ สามารถสรุปได้ตามตารางด้านล่าง

ตาราง พ2 ปัญหาและวิธีการแก้ไขในชุมชนบ้านมั่นคงของอำเภอชุมแพ

ปัญหาหลักที่พบ	วิธีการแก้ไขปัญหา
1. ปัญหาสุนัขและแมว	หากบ้านใดปล่อยให้สุนัขหรือแมวขับถ่ายบริเวณที่สาธารณะ หรือหน้าบ้านผู้อื่น จะถูกปรับเป็นจำนวนเงิน 10 – 15 บาท เข้าธนาคารมูลสุนัข
2. ปัญหาขัดแย้งทั่วไป เช่น เสียงดัง	คณะกรรมการชุมชนจะเรียกคู่กรณีมาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกันก่อน หากคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ ทางผู้นำชุมชนจะเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย
3. ปัญหายาเสพติด	ชุมชนช่วยกันดูแลสอดส่อง และรายงานปัญหาให้กับคณะกรรมการชุมชน อสม. อปพร. รับทราบ รวมถึงประสานตำรวจเข้ามาดูแลในพื้นที่
4. ปัญหาตั้งครุฑรั้วก่อนวัยอันควร	อสม. ช่วยดูแลความเป็นอยู่ ให้ความรู้ในการดูแลตนเอง และติดตามอาการอย่างต่อเนื่อง

เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำสถานีตำรวจภูธรชุมแพ

- **การทำงานร่วมกันระหว่างตำรวจกับชุมชน** มีการประสานงานร่วมกับชุมชนบ้านมั่นคงชุมแพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลเมืองชุมแพ และโรงพยาบาล ในการให้ความรู้เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด และตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยตั้งชุดนาคาพิทักษ์ ดูแลผู้เสพยาเสพติดที่มีอาการทางจิตเวช ซึ่งนับเป็น “ผู้ป่วย” ที่ให้บำบัดอยู่ในชุมชน โดยตำรวจทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ป่วย และประสานงานผ่านกลุ่มไลน์ รวมถึงมีการติดตั้งตู้แดงหน้าชุมชนเพื่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมาลาดตระเวนดูแลด้วย

- **สถานการณ์อาชญากรรมในชุมชน** สถิติคดีอาชญากรรมในชุมชนบ้านมั่นคงชุมแพมีจำนวนน้อยมาก โดยในช่วงก่อนสถานการณ์การระบาดของโรค COVID-19 มีคดีลักทรัพย์เพียง 1 คดี และในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 พบว่า อาชญากรรมลดลงอย่างมากถึงขั้นไม่มีคดี ซึ่งหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 คลี่คลาย พบว่า มีคดีอาชญากรรมเพิ่มขึ้นจำนวน 1-2 คดี

2) อำเภอเมืองขอนแก่น

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

- **หน้าที่และความรับผิดชอบ**

- ดูแลสุขภาพของคนในชุมชน การป้องกันโรคติดต่อและโรคอุบัติใหม่ รวมถึงให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้แก่แกนนำสุขภาพประจำครอบครัว เช่น การใช้สถานบริการสาธารณสุข การไต่ยา การรักษาอนามัยของร่างกาย ภูมิคุ้มกันโรค สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การจัดหาน้ำสะอาด การแก้ปัญหาลูกน้ำยุงลาย รวมถึงดูแลผู้ป่วยติดเตียง คนพิการ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ โดยทำงานร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและเทศบาล มีการติดตามสัปดาห์ละครั้ง นอกจากนี้ อสม. ยังทำหน้าที่ส่งต่อข้อมูลข่าวสารด้านสาธารณสุขให้ประชาชน รวมถึงช่วยนัดหมายการรับบริการสาธารณสุขให้กับคนในชุมชนด้วย

- การรักษาความสะอาดและจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ประสานการขอรับบริการเก็บขยะมูลฝอยจากเทศบาล โดยจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนขยะในอัตรา 20 บาทต่อครัวเรือน สำหรับการรักษาความสะอาดในชุมชน ไม่มีการจ้างคนทำความสะอาด คนในชุมชนเป็นผู้ดูแลร่วมกัน

- **สวัสดิการและค่าตอบแทน** เช่นเดียวกับอำเภอชุมแพ

- **การพัฒนาบุคลากรด้านการจัดอบรม** อสม. ได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหลายด้าน เช่น การปฐมพยาบาล เจาะน้ำตาล วัดความดัน โดยไม่มีค่าใช้จ่ายในการอบรม

- **การประสานการทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** โดยสื่อสารผ่านไลน์กลุ่มที่มีแพทย์และพยาบาล ในการดูแลด้านสุขภาพอย่างใกล้ชิด

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

- **หน้าที่และความรับผิดชอบ** ดูแลความปลอดภัยในชุมชน แก้ปัญหา อุทกภัย อัคคีภัย โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลและตำรวจ ทั้งนี้ ชุมชนไม่มีการจ้าง รปภ.

- **สวัสดิการและค่าตอบแทน** เช่นเดียวกับอำเภอชุมแพ

- **การพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการบริการประชาชน** เจ้าหน้าที่ อปพร. ได้จัดฝึกอบรมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงต่าง ๆ ในชุมชนบ้านมั่นคงเมืองขอนแก่น เช่น การจัดการปัญหายาเสพติด เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหายาเสพติดและผู้มีอิทธิพล

ปัญหาในชุมชนและวิธีการแก้ไข

ปัญหาและวิธีการแก้ไขที่ อปพร. และ อสม. พบในชุมชนบ้านมั่นคง เมืองขอนแก่น สามารถสรุปได้ตามตารางด้านล่าง

ตาราง พ3 ปัญหาและวิธีการแก้ไขในชุมชน 95 ก้าวหน้านคร อำเภอเมืองแก่นนคร

ปัญหาหลักที่พบ	วิธีการแก้ไขปัญหา
1. ปัญหาสุนัขจรจัด เหาเหียงดัง และสุนัขที่คนในชุมชนเลี้ยงไว้ไล่กัดผู้อื่น	• เจ้าของสุนัขจะต้องเสียค่ารักษาพยาบาล 3,000 บาท ให้กับผู้ที่ถูกสุนัขกัด • ลงทะเบียนสุนัขที่ครัวเรือนเลี้ยง ส่วนสุนัขที่ไม่ได้ลงทะเบียน คณะกรรมการหมู่บ้านจะประสานเทศบาลเพื่อนำออกจากชุมชน
2. ปัญหาลักขโมย	ชุมชนช่วยกันดูแลสอดส่อง หากพบความผิดปกติจะต้องแจ้งคณะกรรมการฯ หรือผู้นำชุมชนให้รับทราบ เพื่อแจ้งตำรวจต่อไป
3. ปัญหายาเสพติด	ชุมชนช่วยกันดูแลสอดส่อง และรายงานปัญหาให้คณะกรรมการชุมชน อสม. อปพร. รวมถึงแจ้งตำรวจ
4. ปัญหาที่จอดรถ เช่น การจอดรถขวางหน้าบ้าน	แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านให้รับทราบและร่วมกันไกล่เกลี่ย
5. ปัญหาทะเลาะวิวาท	ผู้ที่แจ้งปัญหาให้คณะกรรมการหมู่บ้านรับทราบฯ จะได้รับเงินรางวัล จำนวน 50 บาท พยานผู้เห็นเหตุการณ์ จำนวน 50 บาท เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

หมายเหตุ* : ยังไม่ปรากฏปัญหาดังกล่าวในพื้นที่ เพียงแต่สมาชิกในชุมชนลงความเห็นร่วมกันว่าควรตั้งกฎดังกล่าวเพื่อความสงบเรียบร้อยในชุมชน

เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำสถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น

- **การทำงานร่วมกันระหว่างตำรวจกับชุมชนฯ** มีการประสานงานกับชุมชนบ้านมั่นคง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด และตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยประสานงานผ่านกลุ่มไลน์ และมีการติดตั้งตู้แดงหน้าชุมชนสำหรับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมาทำการลาดตระเวน

- **สถานการณ์อาชญากรรมในชุมชน** สถิติคดีอาชญากรรมในพื้นที่บ้านมั่นคงเมืองขอนแก่นมีจำนวนน้อยมาก โดยในช่วงก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 มีคดีลักทรัพย์ 2 - 3 คดี และในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 พบว่า อาชญากรรมลดลง 1 - 2 คดี หลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 คลี่คลาย มีคดี จำนวน 1 - 2 คดี

3) อำเภอบ้านไผ่

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

- **หน้าที่และความรับผิดชอบ**
 - ดูแลด้านสุขภาพของคนในชุมชน เช่น ดูแลผู้ป่วยติดเตียง หญิงตั้งครรภ์ หญิงตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร (คุณแม่วัยใส) ผู้ป่วยเบาหวาน คนพิการ และผู้สูงอายุ รวมทั้งการป้องกันโรคอุบัติใหม่ โดยทำงานร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และเทศบาล โดยลงพื้นที่เดือนละครั้ง
 - การรักษาความสะอาดและจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน มีการประสานการขอรับบริการเก็บขยะมูลฝอยจากเทศบาล โดยจัดเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขยะในอัตรา 20 บาทต่อครัวเรือน สำหรับการรักษาความสะอาดในชุมชน ไม่มีการจ้างคนทำความสะอาด คนในชุมชนเป็นผู้ดูแลร่วมกัน
- **สวัสดิการและค่าตอบแทน** เช่นเดียวกับอำเภอชุมแพและเมืองขอนแก่น
- **การพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพการบริการประชาชน** ในการปฏิบัติหน้าที่ของ อสม. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมีการจัดอบรมให้กับ อสม. เกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การวัดความดัน เจาะเลือด โดยหลังการฝึกอบรมจะได้รับประกาศนียบัตรและใบอนุญาต
- **การประสานการทำงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ด้วยการสื่อสารผ่านไลน์กลุ่มที่มีแพทย์และพยาบาลเข้าร่วมและให้การดูแลอย่างใกล้ชิด

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

- **หน้าที่และความรับผิดชอบ** ควบคุมเหตุการณ์ความรุนแรง ดูแลความปลอดภัย ดูแลระบบสาธารณูปโภคของชุมชน เช่น ประปา ไฟฟ้า รวมถึงซ่อมแซมสิ่งชำรุดต่าง ๆ และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลและตำรวจ

ทั้งนี้ไม่มีการจ้าง รปภ. แต่ใช้ อบพร. เป็นผู้ช่วยดูแลความปลอดภัยต่าง ๆ ในชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมี อบพร. จำนวน 2 คน ซึ่งยังไม่สามารถประเมินได้ว่าเพียงพอต่อความต้องการของชุมชนหรือไม่ เนื่องจากชุมชนอยู่ระหว่างการก่อสร้างบ้าน และมีประชาชนเข้าอยู่อาศัยเพียง 30 หลังคาเรือน

- **ค่าตอบแทนและสวัสดิการของ อบพร.** เช่นเดียวกับอำเภอชุมแพ และอำเภอเมืองขอนแก่น

- **การพัฒนาคนในชุมชน** เนื่องจากชุมชนบ้านมั่นคงบ้านไผ่อยู่ระหว่างการก่อสร้างชุมชน จึงยังไม่มีโครงการฝึกอบรม อบพร. อย่างไรก็ตาม อบพร. ปัจจุบันมีประสบการณ์การทำงานที่ดูแลความปลอดภัยในชุมชนเดิม และเคยผ่านการฝึกอบรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยด้านต่าง ๆ เช่น วาดภัย อุทกภัย และดินโคลนถล่มมาแล้ว จึงมีทักษะในการป้องกันและช่วยเหลือผู้ประสบภัย

- **ปัญหาและวิธีการจัดการปัญหาในชุมชน** เนื่องจากชุมชนบ้านมั่นคงบ้านไผ่ เริ่มก่อตั้งได้ไม่นาน ทำให้พบปัญหาของคนในชุมชนไม่มากนัก ทั้งนี้ ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ คือการลักขโมยสายไฟของบ้านที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง ซึ่งมักเกิดเหตุในช่วงกลางคืน ดังนั้น ผู้นำชุมชนมีการกำชับให้ อบพร. และคนในชุมชน ช่วยกันสอดส่องดูแล หากพบสิ่งผิดปกติให้ดำเนินการแจ้งคณะกรรมการชุมชน หรือ อบพร. และประธานชุมชนฯ โดยด่วน เพื่อประสานไปยังสถานีตำรวจภูธรบ้านไผ่ ต่อไป

- **แผนการบริหารจัดการชุมชนในระยะต่อไป**

1. ชุมชนบ้านมั่นคงบ้านไผ่ มีนโยบายชัดเจนในการไม่รับผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเข้ามาในชุมชน โดยจะมีการตรวจสอบกลั่นกรองประวัติผู้สมัครเข้าโครงการโดยละเอียด

2. มีการตั้งกฎระเบียบต่าง ๆ ในการอยู่อาศัยร่วมกัน เช่น การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับเพื่อนบ้าน และระหว่างบ้านจะต้องมีพื้นที่ที่สามารถเดินเชื่อมถึงกันได้

3. อสม. อบพร. คณะกรรมการชุมชน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันกับสมาชิก โดยสื่อสารผ่านกลุ่มไลน์

4. มีแผนจัดการความปลอดภัยชุมชน โดยจะติดตั้งตู้แดงบริเวณชุมชน และประสานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อช่วยสอดส่องดูแลปัญหาอาชญากรรมในชุมชน
5. มีแผนสร้างตลาดชุมชนเพื่อสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำสถานีตำรวจภูธรบ้านไผ่

- **การทำงานร่วมกันระหว่างตำรวจกับชุมชนฯ**
 - มีการประสานงานร่วมกับชุมชนบ้านมั่นคงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลเมืองบ้านไผ่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ในการตรวจตราประชากรแฝง หรือแรงงานย้ายถิ่นที่ไม่มีรายชื่อในบ้านมั่นคง
 - ทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน ในการให้ความรู้เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติด และตรวจคัดกรองผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งทำให้ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน มีความมั่นใจต่อการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ
 - อยู่ระหว่างจัดตั้งกลุ่มไลน์สำหรับแจ้งเบาะแสยาเสพติด ซึ่งปัจจุบันประชาชนสามารถแจ้งเบาะแสการกระทำผิดผ่านการประสานงานจากผู้นำในชุมชน
 - **โครงการสายตรวจ Stop Walk and Talk** เป็นการออกตรวจเยี่ยมประชาชน “หยุด (Stop)” การขับรถตรวจตามจุดเสี่ยง “เดิน (Walk)” ประชาสัมพันธ์ บริเวณใกล้เคียงจุดที่หยุด “พูดคุย (Talk)” สื่อสารใกล้ชิดกับประชาชน
- สถานการณ์อาชญากรรมในบ้านมั่นคงบ้านไผ่ ในช่วงปี 2561 สถิติคดีอาชญากรรมในชุมชนบ้านไผ่มีจำนวนน้อยมาก และในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 พบว่า มีคดีอาชญากรรมเพียง 1-2 คดี ซึ่งเป็นคดีโจรกรรม และช่วงหลังจากสถานการณ์ COVID-19 คลี่คลาย มีคดีลักทรัพย์ โจรกรรม ขโมยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งคาดว่าเกิดจากการเข้ามาของแรงงานนอกพื้นที่ การสร้างสถานีรถไฟ การขยายตัวของเมือง

ผลการวิเคราะห์

การเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของ

คนในชุมชน

คนในชุมชน

1) อำเภอชุมแพ

ชุมชนบ้านมั่นคงในอำเภอชุมแพ ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมด 1,052 ครัวเรือน โดยในการศึกษานี้ทำการสำรวจใน 13 ชุมชน จำนวนตัวอย่างรวม 159 ครัวเรือน ซึ่งตัวแทนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 69.67 อายุเฉลี่ย 49.88 ปี การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 33.96) ประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 55.97) มีรายได้เฉลี่ยรวมทุกอาชีพ คิดเป็น 11,379.17 บาทต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงเฉลี่ยอยู่ที่ 12.42 ปี โดยระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงนานที่สุดและน้อยที่สุด คือ 18 ปี และ 1 ปี ตามลำดับ

1.1) บ้านมั่นคงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต

จากการสำรวจความรู้สึกด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพชีวิตในช่วงก่อนและหลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง โดยแบ่งเป็นระดับครอบครัว 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความสุขในครอบครัว และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว และระดับชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อม และความภูมิใจในชุมชนที่อาศัย พบว่า

- ระดับครอบครัว ทุกประเด็นมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าความสัมพันธ์ในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มสูงสุด
- ระดับชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกประเด็น ซึ่งความรู้สึกปลอดภัยในชุมชนเป็นประเด็นที่ผู้ตอบแบบสอบถามรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นสูงสุด

ตาราง พ4 ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง
ในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนบ้านมั่นคง อำเภอชุมแพ

ประเด็น การเปลี่ยนแปลง	ระดับความรู้สึกก่อน-หลัง การอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง (ระดับเต็ม 10)		
	ก่อน	หลัง	+ / -
ระดับครอบครัว			
1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว	6.04	9.50	+3.46*
2) ความสุขในครอบครัว	6.15	9.53	+3.38
3) สุขภาพจิตของคนในครอบครัว	6.15	9.53	+3.38
ระดับชุมชน			
4) ความรู้สึกปลอดภัยในชุมชน	5.96	9.54	+3.58*
5) สภาพแวดล้อมในชุมชน	6.01	9.51	+3.50
6) ความภูมิใจในชุมชนที่อาศัยอยู่	6.15	9.61	+3.46

หมายเหตุ *มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด

1.2) บ้านมั่นคงช่วยให้ครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม

โดยช่วงก่อนอยู่บ้านมั่นคง มีจำนวนครอบครัวที่สมาชิกช่วยกันออมเงินเพียงร้อยละ 49.06 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และในช่วงหลังจากย้ายมาอยู่ที่บ้านมั่นคง มีจำนวนครอบครัวที่สมาชิกช่วยกันออมเงินเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 82.39

1.3) คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยลดลง และมีบ้านเป็นมรดกให้ลูกหลาน

ร้อยละ 63.52 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะค่าผ่อนบ้านมั่นคงถูกกว่าค่าเช่าบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้ รวมถึงทำเลที่ตั้งยังใกล้เคียงสถานที่ทำงาน/ประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ ร้อยละ 92.45 ของครัวเรือนที่สำรวจมีความเห็นว่าบ้านมั่นคงที่อาศัยอยู่ สามารถเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานได้ ซึ่งเป็นการส่งต่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้กับคนรุ่นถัดไป และยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยให้กับลูกหลานอีกด้วย

1.4) พัฒนาความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพเสริม

อาชีพเสริมของคนในชุมชนบ้านมั่นคงในอำเภอชุมแพส่วนใหญ่ได้แก่ รับจ้างและค้าขาย ซึ่งร้อยละ 98.90 ของผู้ที่มีอาชีพเสริม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยในการทำอาชีพเสริม เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ลูกค้ามากกว่าที่เดิม และสามารถใช้บ้านมั่นคงเป็นสถานที่ประกอบอาชีพเสริมได้

2) อำเภอเมืองขอนแก่น (ชุมชน 95 ก้าวหน้านคร)

ชุมชนบ้านมั่นคงในอำเภอเมืองขอนแก่น ในส่วนของชุมชน 95 ก้าวหน้านคร ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมด 333 ครัวเรือน ก่อสร้างแล้วเสร็จ 306 ครัวเรือน อยู่ระหว่างก่อสร้าง 27 ครัวเรือน (ณ กรกฎาคม 2567) โดยในการศึกษานี้ ทำการสำรวจจำนวนตัวอย่างรวม 101 ครัวเรือน ซึ่งตัวแทนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 65.35 อายุเฉลี่ย 46.68 ปี การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ 37.62) ประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุด (ร้อยละ 60.40) มีรายได้เฉลี่ยรวมทุกอาชีพ คิดเป็น 13,663.04 บาทต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงเฉลี่ยอยู่ที่ 6.18 ปี โดยระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงนานที่สุดและน้อยที่สุด คือ 9 ปี และ 2 ปี ตามลำดับ

2.1) บ้านมั่นคงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต

ผลการสำรวจความรู้สึกด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเปรียบเทียบก่อนและหลังการอยู่อาศัยที่บ้านมั่นคง ซึ่งแบ่งเป็นระดับครอบครัว 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความสุขในครอบครัว และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว และระดับชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อมและความภูมิใจในชุมชนที่อาศัย พบว่า

- ระดับครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกประเด็น ซึ่งประเด็นสุขภาพจิตของคนในครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้สึกเพิ่มขึ้นสูงสุด
- ระดับชุมชน ระดับคะแนนความรู้สึกภายหลังการเข้าอาศัยชุมชนบ้านมั่นคง เพิ่มขึ้นในทุกประเด็น โดยประเด็นความรู้สึกปลอดภัยในชุมชนมีระดับความรู้สึกเพิ่มขึ้นสูงสุด

ตาราง พ5 ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง
ในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนบ้านมั่นคง อำเภอเมืองขอนแก่น

ประเด็นการเปลี่ยนแปลง	ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง (ระดับเต็ม 10)		
	ก่อน	หลัง	+ / -
ระดับครอบครัว			
1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว	6.07	7.28	+1.21
2) ความสุขในครอบครัว	5.92	7.40	+1.48
3) สุขภาพจิตของคนในครอบครัว	6.04	7.61	+1.57*
ระดับชุมชน			
4) ความรู้สึกปลอดภัยในชุมชน	6.03	7.45	+1.42*
5) สภาพแวดล้อมในชุมชน	5.96	7.31	+1.35
6) ความภูมิใจในชุมชนที่อาศัยอยู่	6.22	7.56	+1.34

หมายเหตุ *มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด

- 2.2) บ้านมั่นคงช่วยให้ครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม
- ในช่วงก่อนเข้าอาศัยที่ชุมชนบ้านมั่นคง จำนวนครอบครัวที่สมาชิกช่วยกันออมเงินมีเพียงร้อยละ 14.85 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จากนั้นเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 64.36 ในช่วงหลังจากย้ายมาอยู่ที่บ้านมั่นคง
- 2.3) คนในชุมชนมีค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยลดลง และมีบ้านเป็นมรดกให้ลูกหลาน
- ร้อยละ 60.40 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งส่วนใหญ่ระบุว่า เนื่องจากค่าผ่อนบ้านมั่นคงถูกกว่าค่าเช่าบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้

นอกจากนี้ ร้อยละ 96.04 ของครัวเรือนที่สำรวจมีความเห็นว่าบ้านมั่นคง ที่टनाคัยนั้นสามารถเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานได้ ซึ่งเป็นการส่งต่อความมั่นคง ด้านที่อยู่อาศัยให้กับคนรุ่นถัดไป

2.4) พัฒนาคความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพเสริม

คนในชุมชนบ้านมั่นคงส่วนใหญ่มีอาชีพเสริม เช่น รับจ้าง และค้าขาย ซึ่งร้อยละ 91.67 ของผู้ที่มีอาชีพเสริม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยในการทำอาชีพเสริม โดยส่วนใหญ่ระบุว่าลูกค้า คือ คนในชุมชนบ้านมั่นคง

3) อำเภอบ้านไผ่

ชุมชนบ้านมั่นคงในอำเภอบ้านไผ่ ในส่วนของบ้านมั่นคงสหกรณ์เคหสถาน 4 ชุมชนเมืองไผ่ จำกัด (หมู่บ้านโพตุล) ประกอบด้วยครัวเรือนทั้งหมด 300 ครัวเรือน ก่อสร้างแล้วเสร็จ 30 ครัวเรือน อยู่ระหว่างก่อสร้าง 270 ครัวเรือน (ณ กรกฎาคม 2567) โดยในการศึกษานี้ ทำการสำรวจครัวเรือนที่ก่อสร้างแล้วเสร็จรวม 30 ครัวเรือน ซึ่งตัวแทนครัวเรือนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 66.67 อายุเฉลี่ย 46.73 ปี การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) (ร้อยละ 26.67) ประกอบอาชีพรับจ้างมากที่สุด (ร้อยละ 43.33) มีรายได้เฉลี่ยรวมทุกอาชีพ คิดเป็น 12,344.83 บาทต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงเฉลี่ยอยู่ที่ 1 ปี โดยระยะเวลาที่อยู่บ้านมั่นคงนานที่สุดและน้อยที่สุดคือ 1 ปี และ 7 วัน ตามลำดับ

3.1) บ้านมั่นคงช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต

จากการสำรวจความรู้สึกด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการอยู่อาศัยบ้านมั่นคง แบ่งเป็นระดับครอบครัว 3 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความสุขในครอบครัว และสุขภาพจิตของคนในครอบครัว และระดับชุมชน 3 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย สภาพแวดล้อม และความภูมิใจในชุมชนที่อาศัย พบว่า

- ระดับครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทุกประเด็น ซึ่งประเด็นสุขภาพจิตของคนในครอบครัวมีระดับความรู้สึกเพิ่มขึ้นสูงสุด
- ระดับชุมชน ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าทุกประเด็นมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยประเด็นความรู้สึกปลอดภัยในชุมชน มีระดับความรู้สึกเพิ่มขึ้นจากเดิมสูงสุด โดยทุกประเด็นมีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

ตาราง พ6 ระดับความรู้สึกก่อน-หลังการอยู่อาศัย
ในบ้านมั่นคงในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนบ้านมั่นคง อำเภอเมืองบ้านไผ่

ประเด็น การเปลี่ยนแปลง	ระดับความรู้สึกก่อน-หลัง การอยู่อาศัยในบ้านมั่นคง (ระดับเต็ม 10)		
	ก่อน	หลัง	+ / -
ระดับครอบครัว			
1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว	5.97	9.52	+3.55
2) ความสุขในครอบครัว	6.38	9.79	+3.41
3) สุขภาพจิตของคนในครอบครัว	5.87	9.72	+3.85*
ระดับชุมชน			
4) ความรู้สึกปลอดภัยในชุมชน	5.76	9.64	+3.88*
5) สภาพแวดล้อมในชุมชน	6.00	9.69	+3.69
6) ความภูมิใจในชุมชนที่อาศัยอยู่	6.07	9.62	+3.55

หมายเหตุ *มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด

3.2) บ้านมั่นคงช่วยให้ครอบครัวมีวินัยในการออมเงินมากขึ้นกว่าเดิม

ครอบครัวในชุมชนบ้านมั่นคงบ้านไผ่ที่สมาชิกช่วยกันออมเงินในช่วงก่อนอยู่บ้านมั่นคง มีเพียงร้อยละ 60.00 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด แต่หลังจากย้ายมาอยู่ในบ้านมั่นคง ครว์เรือนที่สมาชิกช่วยกันออมเงินเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90.00

3.3) คนในชุมชนมีบ้านเป็นมรดกให้ลูกหลาน

ร้อยละ 96.67 ของครัวเรือนที่สำรวจมีความเห็นว่าบ้านมั่นคงที่อาศัยอยู่สามารถเป็นมรดกตกทอดสู่ลูกหลานได้ ซึ่งเป็นการส่งต่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้กับคนรุ่นถัดไป และยังช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยให้กับลูกหลานอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 60 ระบุว่า ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากเป็นช่วงที่คนเพิ่งเริ่มย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน จึงมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าขนย้าย ค่าตกแต่งบ้านเพิ่มเติม ทั้งนี้ ร้อยละ 26.67 ของผู้ตอบแบบสอบถามระบุว่า ค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัยลดลง โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเป็นเพราะค่าผ่อนบ้านมั่นคงถูกกว่าค่าเช่าบ้านที่เคยอาศัยอยู่ก่อนหน้านี้

3.4) พัฒนาความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนด้วยการส่งเสริมการมีอาชีพเสริม

อาชีพเสริมของคนในชุมชนบ้านมั่นคงอำเภอบ้านไผ่ส่วนใหญ่ ได้แก่ รับจ้าง และค้าขาย ซึ่งร้อยละ 84.62 ของผู้ที่มีอาชีพเสริม ระบุว่า บ้านมั่นคงมีส่วนช่วยในการทำอาชีพเสริม โดยส่วนใหญ่ระบุว่าลูกค้า คือ คนในชุมชน ทำเลบ้านมั่นคงอยู่ใกล้ลูกค้ามากกว่าที่เดิม และสามารถให้บ้านมั่นคงเป็นสถานที่ประกอบอาชีพเสริมได้

START

กลไกโครงการบ้านมั่นคง

คุณภาพชีวิตที่ดี

รวมฝัน ร่วมใจ ร่วมออม สร้างวินัย
เดินสู่เป้าหมาย คนในชุมชนร่วมฝ่าฟัน
ผู้นำชุมชนจริงใจ ร่วมสร้างทางฝัน
ออกแบบชุมชนร่วมกัน
สานฝัน (เรานั้น) ให้เป็นจริง
มุ่งมั่น สามัคคี ต่อยอดให้ก้าวหน้า
สร้างสรรค์พัฒนา ยกกระดับคนในชุมชน
สืบทอดปณิธาน สืบสานบ้านมั่นคง
ส่งต่อมรดกตรง สู่ลูกหลานยังยืน

บันทึก

[illegible]

บันทึก

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. นายวิษณุยุทธ บุญชิต

รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. นางสาวนภัสชล ทองสมจิตร

ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน

3. นางสาวปิยะนิตย์ โอนพรัตน์วิบูล

ผู้อำนวยการกองขับเคลื่อนและประเมินผลการพัฒนา

คณะผู้จัดทำ

1. นางนิสวันต์ พิษณุดำรง

ผู้เชี่ยวชาญด้านการติดตามและประเมินผลเศรษฐกิจและสังคม

2. นางสาวบุญญา อักษรศิริโอภาส

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ

3. นายกิตติพัฒน์ ยลไชย

ร.นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

4. นางสาวพิมพ์นภัสสร่า หงษ์จ้อย

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

5. นายธนรัช กิตะพานิชย์

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

6. นางสาวณัฐชา เทศพิญ

นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ

กองขับเคลื่อนและประเมินผลการพัฒนา

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

962 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100

 0-2280-4085 www.nesdc.go.th